a.7

De Waarheid Bovenal.

EEN

BEZWAARSCHRIFT

DOOR

Jhr. Mr. A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
(Over de Domkerk.)
1899.

BR
986.3
.S28
1899

LIBRARY OF PRINCETON

APR 3 2009

THEOLOGICAL SEMINARY

BR986.3 .S28 1899
Savornin Lohman, A. F. de
(Alexander Frederik),
1837-1924.
Waarheid bovenal : een
bezwaarschrift.

DE WAARHEID BOVENAL.

De Waarheid Bovenal.

EEN

BEZWAARSCHRIFT

DOOR

Jhr. Mr. A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.

LIBRARY OF PRINCETON

APR 3 2009

THEOLOGICAL SEMINARY

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
(Over de Domkerk.)
1899.

> Want niemand kan een ander fundament leggen dan hetgeen gelegd is, hetwelk is Jezus Christus. 1 Cor. III : 11.

Op eene meeting, te Middelburg op 28 Juni 1899 gehouden, heeft Dr. A. Kuyper een antwoord pogen te geven op de vraag: „hoe is eene Universiteit aan het woord van God te binden". Dit antwoord is in druk verschenen. In dat stuk wordt betoogd, dat voor de stichting der Vrije Universiteit gekozen moet worden de engere formule „op den grondslag *der Gereformeerde beginselen*," en niet die, dat de grondslag te zoeken is „in de *heilige Schrift*, zonder eenige nadere bepaling."

Die keuze wordt door Dr. K. gedaan, niet „als partijman, doch op louter wetenschappelijke gronden." Aan het slot van het betoog wordt *de bede* geuit dat „tegenbetoog niet in populaire beschouwingen hangen blijve, maar gevoerd wordt naar eischen van wetenschap."

Wij staan hier dus, naar het oordeel des schrijvers, tegenover een wetenschappelijk betoog, dat slechts op wetenschappelijke wijze mag worden beantwoord.

Tegenover die expresse verklaring gevoel ik mij eenigszins als de mannen in Israël tegenover de uitdaging Goliaths.

Misschien zou bescheidenheid mij moeten terughouden van in te gaan op des kampvechters uitdaging, zelfs

nu die eenigszins ook tot mij persoonlijk gericht is, daar de spreker zijne rede is aangevangen met te wijzen op „de geheel uiteenloopende meening, geuit door het antirevolutionaire dagblad aan den Amstel en het vrij-antirevolutionaire [1]) dagblad aan de Maas”. Maar mijne belangstelling in *goed* hooger onderwijs, die mij eenmaal bewogen heeft een eervollen en geliefden werkkring voor het hoogleeraarsambt te verruilen, om daarna, ter wille van waarheid en vrijheid, ook weer dit ambt los te laten, bewoog mij met eenige nauwkeurigheid het geleverde betoog te overwegen, en de aangevoerde gronden eenvoudig te toetsen aan gezonde logica.

Mijne bedenkingen heb ik gemeend niet te mogen verzwijgen, en daarom ze in dit geschrift telkens geplaatst achter den tekst der redevoering, die ik, om den lezer met volkomen kennis te doen oordeelen, bijkans in haar geheel heb overgenomen, met weglating alleen van datgene wat òf niet bepaald deel uitmaakte van het betoog, òf slechts herhaling was van 't geen reeds eenmaal gezegd was.

Geen „wetenschappelijk tegenbetoog” dus, maar alleen een onderzoek of des kampvechters wapenrusting de voorgedragen stelling wel voldoende beschermt.

1. Mij is ter beantwoording de vraag gesteld: Op wat wijze is eene Universiteit te binden aan het woord van God? Achter deze vraag ligt intusschen

---

1) Waarom dat verschil van benaming? De *Nederlander* is precies even antirevolutionair als *de Standaard*; krachtens zijn statuten gebonden aan de beginselen in het Program van 1878 vastgelegd, en formeel van geen enkele kiesorganisatie afhankelijk. Alleen is de St. afhankelijk van Dr. Kuyper en de Nederlander niet. Maar dit wettigt niet het gebezigde verschil van benaming.

de meer algemeene: hoe de band van dat woord aan heel onze menschelijke gedachtenwereld moet worden aangelegd. Laat mij daarom eerst dit vraagstuk in het gemeen toelichten, om het eerst daarna ter toetse te brengen in zijne nadere toepassing op eene Universiteit. Ook buiten den kring onzer Universiteit is de quaestie, die hiermede aan de orde wordt gesteld, van actueel belang . . .

Misschien heeft het uw aandacht getrokken, dat ik in de gestelde vraag de uitdrukking: *woord van God*, liet drukken met een kleine *w*. Dit deed ik met opzet. Ik wenschte *achter* de H. Schrift tot op *Godzelven* terug te gaan. Het is niet een Schriftuurquaestie, die ons bezig houdt, maar de eerbied voor Gods majesteit, die ons dringt. Het is ons om God te doen . . .

En dan stel ik mij daarbij op het standpunt, dat schier alle Christenen met mij innemen, t. w. dat onder *God* is te verstaan een zelfbewust, in persoonlijkheid bestaand Wezen, en onder „*woord* van God", de vertolking van een gedachte die in God was, voor ons menschelijk bewustzijn . . .

De eerste stap die nu te doen is, bestaat hierin dat we nader onderzoeken, hoe wij ons die vertolking van de gedachte Gods aan ons menschelijk bewustzijn hebben te denken. We noemen haar *woord van God*, maar beteekent dit nu uitsluitend het geschrevene of wilt ge het in begrippen en klanken geuite woord, of wel omvat deze uitdrukking ook de vertolking van Gods gedachte in verschijnselen en gebeurtenissen? En dan valt niet te loochenen, dat er een *woord van God* ook tot ons komt in wat God schiep of deed en nog doet. Reeds van elk ernstig man kan gezegd, dat zijn doen en laten door zijn streven, en dat streven door een leidende gedachte bezield wordt. En hoe zou dan God zelfbewust in persoonlijkheid bestaan, en handelen *zonder* gedachte? Er gaat van wat God doet en deed altoos *een sprake* uit Er is een sprake Gods in de natuur, er spreekt zich een gedachte Gods uit in de historie, er is een woord van God in onze rede, er is een rede Gods in ons innerlijk Godsbewustzijn. Zoo leert het de Schrift, zoo leert het ons zelfbesef, zoo leert het de ervaring.

En alzoo staat het vast, dat een iegelijk die God vreest, en zichzelven of zijn streven aan het woord van God bindt, al aanstonds heeft te rekenen met die alzijdige sprake Gods, die kort gezegd in de Natuur, of nader omschreven in natuur en historie, in rede en conscientie tot ons uitgaat. Zoo is het dan ook steeds door de Gereformeerde Kerken beleden: Art. 2 van onze Confessie zegt: „Wij kennen God door twee middelen, en dat wel (niet ten eerste uit de Schrift, maar) *ten eerste* door de schepping, onderhouding en regeering der geheele wereld, overmits die voor onze oogen is als een schoon boek, in hetwelk alle schepselen, groote en kleine, gelijk als letters zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods te aanschouwen geven." Reeds hieruit blijkt dus, dat zonder meer te zeggen: „ik bind mij aan de Schrift", een hoogst onvolledige formule is, want dat we zelfs *beginnen* moeten met op dat heel andere woord, op de sprake van God in de Natuur te wijzen, iets wat er niet in ligt, als ik de formule kies: op den grondslag der H. Schrift, maar dat er wel in ligt, als ik de formule bezig: op den grondslag der Gereformeerde beginselen. Die beginselen toch houden juist dat allereerst verwijzen naar het „woord van God" in de Natuur als onmisbaar bestanddeel in.

Hieromtrent bestaat eenstemmigheid, dat er is eene sprake Gods in de natuur; eene gedachte Gods in de historie; een rede Gods in ons innerlijk Godsbewustzijn.

Doch, zegt Dr. K., om die eenstemmigheid uit te drukken is het niet voldoende te zeggen: ik sta op den grondslag der H. Schrift, maar behoort men te zeggen: ik sta op den grondslag der Gereformeerde beginselen.

Is dat zoo?

Gesteld dat iemand, die zegt te staan op den grondslag der H. S., zich gerechtigd achtte Gods sprake in de historie te miskennen, moet men dan juist op den „grondslag der gereformeerde beginselen" staan, om

hem met grond te kunnen tegenspreken? Zouden de Lutheranen en Anglicanen, zouden zelfs de „Hervormden" in Nederland niet staan op hetzefde standpunt; ja, is niet wel eens van gereformeerde zijde den Lutheranen verweten, dat zij *te veel* gewicht hechtten aan de historie als openbaring van Gods voorzienigheid, en zijn de Anglicanen niet bekend om het groote gezag dat zij toekennen aan de traditie, die toch alleen op gezag kan bogen als men ze als openbaring van Gods wil in de historie beschouwt? Is de R. Katholieke Kerk, al behoeft zij van de historie als openbaring van Gods wil niet afzonderlijk gewag te maken, niet meer dan eenige andere Kerk gewoon zich op de historie te beroepen? Is daarentegen wel door eenige richting krasser dan door de Calvinistische gebroken met overlevering en historie, ten gevolge waarin dan ook in geen der oude Staten van Europa de sporen van de vroegere historische verhoudingen zóó zijn uitgewischt als in Nederland?

Ook in de natunr openbaart zich God, zoodat men mag aannemen dat er geen strijd kan bestaan tusschen hetgeen ons wordt geopenbaard in de natuur en hetgeen God ons openbaart in de Heilige Schrift. Er is een tijd geweest, toen men de natuurwetenschap wilde plooien naar hetgeen men in de Schrift las of meende te moeten lezen, zoodat het b. v. ongeoorloofd werd geacht te leeren dat met betrekking tot de aarde de zon stil staat en de aarde draait. Maar is er tegenwoordig eenige christelijke richting, die nog op dat standpunt staat? Zoo neen, is het dan om te verklaren dat men Gods openbaring in de natuur wenscht te eerbiedigen, noodig, juist „gereformeerde beginselen" te belijden?

Maar er is meer.

Mij dunkt, dat wie staat op den grondslag der H. S., ook genoodzaakt is te belijden dat hij Gods openbaring

in natuur en ons innerlijk bewustzijn erkent, vermits de Heilige Schrift zelve daarop gedurig wijst.

Artikel 2 van de Geref. Belijdenis beroept zich dan ook uitdrukkelijk op de Schrift. Op de door Dr. K. aangehaalde woorden: „die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen" volgt onmiddelijk „namelijk Zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid *als de Apostel zegt*, *Rom.* I: 20".

Het zou waarlijk niet moeilijk vallen, uit tal van Schriftuurplaatsen te bewijzen, dat de schrijvers der Heilige Schrift, dat de Apostelen, dat Jezus Christus zelf voortdurend zich beroepen op de openbaring Gods in Zijne werken; in de Historie; in de consciëntie der menschen, bepaaldelijk in die der Heidenen; doch daar zij die in de hier behandelde quaestie belang stellen wel evengoed de Schriftuur zullen kennen als ik, is het onnoodig dit nader aan te toonen. Zulks te minder, nu Dr. K., in de zoo even aangevoerde woorden, zelf onze bewering beaamt. Er is, zegt hij immers, „een sprake Gods in de natuur, enz." „*Zoo leert het de Schrift.*"

Ik doe hier nog de vraag: of wij, zonder de openbaring der H. S., wel eenige zekerheid hebben, dat er eene sprake Gods is in de historie, in de natuur en in ons Godsbewustzijn. Het is toch bekend genoeg dat met het geloof dat God zich heeft geopenbaard in de Heilige Schriften, tevens het geloof in *alle goddelijke* openbaring verdwijnt. Wel kent de ongeloovige natuurwetten; wel neemt hij historische ontwikkeling aan; maar de meesten zien in natuur en historie niets anders dan de materie, min of meer beheerscht door den menschelijken wil. God is liefde leert ons de Schrift, en dóórdat wij dat weten gaat ons ook over de menschelijke ellende en de schijnbare wreedheid der natuur een licht op. Maar menig Schriftverwerper zegt: „natuur, zij predikt

geen liefderijk God." Vandaar dat, wie den God des Evangelies niet kent, steeds meer gaat twijfelen aan het bestaan van God zelf; steeds krachtiger tegenspreekt, dat natuur en rede ons God zelven of iets omtrent Zijn wezen openbaren.

Waar het vaststaat, dat *alle* richtingen die de Schriften als openbaring Gods aanvaarden ook erkennen dat er eene sprake Gods is in de natuur, in de historie en in ons innerlijk Godsbewustzijn; en waar het telkens meer in het oog valt, dat het geloof in Gods openbaring in historie, natuur en Godsbewustzijn ten nauwste samenhangt met het gezag dat de christenen toekennen aan de openbaring Gods in de H. S., daar mag toch de vraag gedaan worden of het, om op de sprake Gods in de natuur, de historie en de rede te kunnen wijzen, het wel noodig is in plaats van de formule „op den grondslag der H. Schrift," als formule te kiezen „op den grondslag der Gereformeerde beginselen?"

2. Nu echter rijst in de tweede plaats de vraag: Is die sprake Gods in de Natuur voor ons èn verstaanbaar èn genoegzaam? *Ja*, zegt de Moderne; *neen*, zeggen alle belijders van den Christus, Roomsche, Grieksche en Protestanten, en onder deze laatste Lutherschen en Gereformeerden, Dooperschen en Methodisten, Ethischen en Ritschlianen saâm. Waarin wortelt dit verschil van inzicht? Waarin anders dan in beider verschillend axiomatisch uitgangspunt bij de beoordeeling van het verschijnsel der zonde. De Modernen toch ontkennen niet het bestaan van de zonde, maar ze zien er geen bewijs van afval van God en van schuld in. Hun axioma is hier, dat zonde duidt op ongenoegzame ontwikkeling. Wij, als belijders van den Christus daarentegen verwerpen die voorstelling, stellende dit andere, dat de zonde wijst op val en schuld stelt, en wel nader dat deze val in drieërlei bestond: in een verduistering van het redelicht, in een knakking van onze wilskracht en in een veront-

reiniging van onze genegenheden. Daaruit nu volgt, dat we zonder bril, gelijk Calvijn het uitdrukte, het boek der natuur niet meer lezen kunnen, en dat we noch uit de natuur noch uit ons rede-licht weten kunnen, of er, en zoo ja, op wat wijs, een middel is, om aan de macht en de schuld der zonde te ontkomen. Hier uit nu vloeit de noodzakelijkheid voort, dat bij de algemeene openbaring in de Natuur een Bijzondere nadere Openbaring bijkome, en zulks met tweeërlei doel, t.w. om ons én het boek der Natuur weer te leeren verstaan, én om ons den weg ter verzoening met God te ontsluiten. Een woord van God alzoo in tweeërlei vorm: Een woord van God *in* het geschapene, en een woord van God dat *bij* de geschapen dingen bijkomt.

Door deze zinsneden erkent dus Dr. K. zelf dat *slechts door kennis van de Schriftuurlijke openbaring* wij het boek der natuur leeren verstaan, en dat hieromtrent „*alle* belijders van den Christus" eender denken. Het boek der natuur kunnen allen, geloovigen en ongeloovigen, lezen; het wordt echter eerst verstaanbaar, als men het leest met den bril, dien de H. S. ons schenkt. Specifiek „Gereformeerde beginselen" zijn daarbij dus niet noodig.

Niettemin ontkent Dr. Kuyper dit laatste, gelijk blijkt uit het volgende.

3. Gaat het nu aan, dit zonder meer, zóó uit te drukken, dat we behalve aan de Natuur ook aan de Schriftuur gebonden zijn? Ongetwijfeld *ja*, zoo ge belijdt op den grondslag der Gereformeerde beginselen te staan, maar zeer stellig *niet*, zoo ge acht te kunnen volstaan met de formule: Ik bind mij aan Gods Woord. Daargelaten toch, dat dit laatste de Natuur als kenbron van Gods wil en waarheid buiten rekening laat, leert de historie, hoe volstrekt niet alle Christenen het er over eens zijn, dat de nadere openbaring Gods, die bij de openbaring in het geschapene bijkomt, ons

uitsluitend en eeniglijk in de H. Schrift is gegeven. Integendeel, hierover zijn de belijders van den Christus het met elkander volstrekt oneens. De Roomschgezinde erkent wel volmondig, dat tot deze openbaring allereerst de H. Schriftuur behoort, maar hij plaatst naast de H. Schriftuur drie andere kenbronnen: 1°. de apocryphe boeken des Ouden Testaments, 2°. de Overlevering, en 3°. de uitspraken van de conciliën en van den *ex cathedra* sprekenden Bisschop van Rome. Gelijk verschil, zij het ook in zwakker graad, bestaat tusschen ons en de Luthersch-gezinden. Zij toch die zich naar Luther noemen, en werkelijk zijns geesteskinderen zijn, zweren ongetwijfeld bij Luthers wapenkreet: *Das Wort sollen Sie stehn lassen!* maar bij alle waardeering van de H. Schrift, voegen ook zij bij die Schrift de Apocryphen, kennen ook zij aan de oudste conciliën (niet aan de latere) beslissende autoriteit toe, zien zij in den geestelijken stand wat zij noemen de *ecclesie docens*, en stellen zij de autoriteit van het Nieuwe Testament zóó ver boven die van het Oude, dat ze in het Nieuwe alleen hun eigenlijken Bijbel zien, hoogstens met de Psalmen, die zij er achter binden, verrijkt. En weer anders oordeelen de Dooperschen, die evenzoo verklaren, dat de H. Schrift bron van Goddelijke waarheid is, maar er naast plaatsen de bron van het „innerlijk licht", en dat wel met dien verstande, dat, hoe verder men in geestelijke rijpheid vordert, de autoriteit der H. Schrift al meer in waarde daalt, en die van het „innerlijke licht" toeneemt.

Er blijkt uit het aangevoerde derhalve, dat men ook wat dit punt betreft, er niet van af is, met te zeggen: ik sta op den grondslag der H. Schrift, iets wat *allen* beweren te doen, maar dat deze verklaring nadere bepaling eischt, opdat tevens worde uitgemaakt, hoe ge staat ten opzichte van de Apocryphen, van de Overlevering, van de Conciliën, ten opzichte van de waardeverhouding van Oud- en Nieuw Testament, en wat betreft het „innerlijke licht." En die nadere bepaling nu ten opzichte van alle deze vraagstukken spreekt ge dan alleen op duidelijke en heldere wijze uit, zoo ge als formule kiest: Ik sta op den grondslag der Gereformeerde beginselen. Die formule toch

houdt een volledige verklaring in, niet enkel omtrent uwe onvoorwaardelijke erkenning van het gezag der H. Schriftuur, maar ook omtrent de positie die ge inneemt tegenover datgene wat andere Christenen naast de H. Schriftuur hebben geplaatst. Zoo blijkt dus ook hier, dat de formule: ik bind mij aan de Schrift, geheel onvoldoende en ongenoegzaam is, en dat daarentegen de formule die wij voorstaan, beide zekerheid en volledigheid biedt.

De onjuistheid van de bewering, „dat Gods woord de natuur als kenbron van Gods wil en waarheid buiten rekening laat'', werd reeds besproken onder n°. 1. Dit echter in 't voorbijgaan. In de aangehaalde bladzijden wordt ter aanprijzing van de „engere formule" aangevoerd, dat de belijders van den Christus het volstrekt oneens zijn over de vraag, of de nadere openbaring Gods ons uitsluitend en eeniglijk in de H. Schrift is gegeven, en dat die vraag door de keuze der formule beslist wordt.

Ik zal mij niet wagen aan het onderzoek, of wat hier van de niet-Gerefermeerden, meer in het bijzonder van de Lutheranen gezegd wordt juist is; of b. v. de voorrang dien de Lutheranen *feitelijk* geven aan het N. Testament boven het Oude in dit verband ter sprake mag komen. Dit mogen anderen nagaan. Slechts aan de eischen der gewone logica wensch ik de redeneering te toetsen.

Het betoog van Dr. Kuyper komt hierop neer: al aanvaardt men de H. S., dan is men daarmee toch niet zeker al diegenen uit te sluiten die niet uitsluitend en eeniglijk de H. S. als nadere openbaring Gods aanvaarden.

Het kan zijne bedoeling niet zijn hen uit te sluiten die eene *betrekkelijke* waarde hechten aan de kerkelijke traditie; aan de uitspraken der concilies; aan de Apocryphe boeken, of aan de getuigenissen der voortreflijkste Christenen van alle eeuwen. Dit kan hij niet bedoelen, vermits

ook de Gereformeerden zelven die betrekkelijke waarde erkennen, gelijk in art. VI van de Gereformeerde Belijdenis ten aanzien van de apocryphe boeken uitdrukkelijk wordt gezegd, en *implicite* ook volgt uit art. VII, waar sprake is van de concilien enz.

Het kan dus alleen de bedoeling zijn hen uit te sluiten, die genoemde kenbronnen naast, eenigermate op gelijke lijn stellen met de H. S., en er is volgens hem geen zekerheid dat dezulken zullen worden uitgesloten, als men zich eenvoudig plaatst „op den grondslag der H. S., zonder eenige nadere bepaling."

Wat is nu daarvan aan?

Wie zegt „ik bind mij aan Gods woord," verstaat, althans in ons land, daaronder wel nooit iets anders dan „den Bijbel" zooals die bij geheel onze protestantsche bevolking in gebruik is; den Bijbel dus, zonder de apocryphe boeken.

Nu is één van tweeën waar:

Of er is in het oog van den beoordeelaar verschil tusschen de H. Schrift en die andere kenbronnen, of er is geen verschil.

Is er geen verschil, dan komt het volmaakt op hetzelfde neer, of men al dan niet de H. S. voor eenige kenbron houdt

Is er wel verschil, dan moet hij die dit meent te zien óf de H. Schrift loslaten, óf die andere kenbron.

Doet hij het eerste, zoo bindt hij zich *niet* aan de Schrift; doet hij het laatste, zoo staat hij op precies hetzelfde standpunt als de Gereformeerde, die slechts de *betrekkelijke* waarde dier kenbronnen erkent.

Men kan hetzelfde ook aldus zeggen:

óf de Roomsch-Katholieken, de Lutheranen, de Doopersche houden zich ten slotte *niet* aan de H. Schrift; maar dan worden zij door de formule: ik bind mij aan Gods woord geweerd;

óf zij houden zich er ten slotte wél aan, maar dan is er geen reden om hen te weren wegens de door Dr. K. aangevoerde reden.

Zegt iemand: men kan zich houden aan de H. Schrift en toch een andere meening hebben dan de Gereformeerden over de waardeverhouding van Oud en Nieuw Testament, over de waardebepaling van de Apocryphe boeken, en wat dies meer zij, dan stel ik hem voor dit dilemma:

óf die meening is in strijd met de H. Schriftuur, en dan zal hij die zich daaraan houdt haar moeten verwerpen, — òf zij wordt gerechtvaardigd door de Schriftuur, en dan zal ook de Gereformeerde, al had hij er steeds geheel anders over gedacht, haar als juist moeten erkennen.

Ter wering alzoo van hen die aan andere kenbronnen der waarheid *hetzelfde gezag* toekennen als aan de H. Schrift is de eenvoudige formule: „ik bind mij aan Gods woord" volkomen afdoende.

4. En zegge nu niemand, dat dit, scherp genomen, wel waar is, maar dat die nadere verklaring practisch toch overtollig is, want dat er sprake is van een eenheidsleuze voor Protestanten en dat onder Nederlandsche Protestanten niemand een geestelijke kenbron naast de Schriftuur plaatst. In den grove genomen geven we dit toe, maar op zich zelf kan reeds de keuze tusschen eene grovere formule, die er desnoods mee door kan, en een nauwkeurige, die geheel afdoende is, m. i. niet twijfelachtig zijn. Maar let er op, dat zij die de grovere formule gebruiken, niet zeggen: de uwe is eigenlijk fijner en beter, maar dat ze onze formule beslist verwerpen, en op de kaak stellen. Er moet dus een reden zijn, waarom ze het grovere en ongenoegzame voortrekken.

Ik heb reeds aangetoond, dat die zoogenaamd „grovere formule" even afdoend is als die „fijnere"; de reden

waarom men aan die eerste de voorkeur behoort te geven, is m. i. dat zij precies uitdrukt wat men zeggen wil, terwijl de andere steeds aanleiding geeft tot dubbelzinnigheid. Dan eens doet die „fijnere" formule het vermoeden ontstaan, dat men naast de H. S. nog iets anders aanneemt als kenbron, gelijk wij hieronder, sub 10, zullen zien; dan weer wordt zij juist gebezigd om te verklaren, dat men niets anders wil dan de H. S. De „grovere formule" daarentegen laat geen twijfel over.

5. Iets waarbij komt, dat de belijdenis van den grondslag waarop gij bouwt, plaats heeft niet alleen ten bate van wie zich bij u aansluit, maar evenzoo tegenover hen die zich van u afkeeren, zoodat ge reeds eerlijkheidshalve verplicht zijt, in zake uw verschil met hen, wat de autoriteit der H. Schriftuur aangaat, kleur te bekennen. En waar dit tegenover de Roomschgezinden geldt, eischt evenzoo uw standpunt tegenover de Lutherschen en Doopsgezinden duidelijke aanwijzing. Bij het leggen van uw grondslag, en van uw hoeksteen voor dien grondslag, komt het op zuiver waterpas aan, en moet elk stuk van den grondslag onberispelijk in het lood staan. En nu van beiden één, óf de Lutherschen en Doopsgezinden ten onzent, op wie men het oog heeft, denken anders dan hunne vaderen, en zijn op de Gereformeerde lijn, wat de Schriftbelijdenis aangaat, overgekomen, óf wel ze belijden omtrent het gezag der H. Schrift, nog hetzelfde als hun vaderen, en alzoo iets geheel anders dan wij. Zoo het eerste, dan dekt juist onze formule hun tegenwoordig bedoelen; zoo het laatste, dan baat u de algemeene Schriftformule niet, want dan blijven we het oneens, en stichten door een valsche eenheidsleuze niets dan hopelooze verwarring.

In deze woorden wordt het stellen van den „grondslag der gereformeerde beginselen" aanbevolen op grond van „oprechtheid" tegenover hen die *niet* de autoriteit van Gods woord ten volle eerbiedigen.

Waar evenwel, gelijk sub 3 en 4 is aangetoond, eene formule slechts op éène wijze kan worden verstaan, daar is het geen eisch van oprechtheid, ter voorkoming van misverstand eene andere te kiezen.

Er bestaat echter vrees, dat juist de keuze der andere formule zekere onoprechtheid bedekt; immers als iemand zich beroept op de Schrift, en daarbij in strijd geraakt met wat de Gereformeerden steeds voor waarheid hebben gehouden, loopt hij gevaar zich te zien tegengeworpen, dat zulk eene uitlegging van de H. Schrift tegen de overtuiging der gereformeerden, ook wel „Gods volk" genaamd, indruischt, en zoo leidt juist de formule „op grondslag der gereformeerde beginselen" er toe, om aan die gereformeerde traditie het gezag toe te kennen, dat alleen aan de H. S. toekomt.

6. Maar tot die *formeele* vraagstukken bepaalt zich de moeielijkheid van het zoo ingewikkeld probleem niet. Ook de *materieele* zijde der zaak, de uitlegging en de daardoor te genieten inhoud der H. Schrift vraagt nadere bepaling. Wie niet wederom geboren is, *ziet* zelfs het Koningrijk van God niet. Het zeggen van den zoodanige komt dus voor het opmaken van het Schriftgetuigenis zelfs niet in aanmerking. Maar kunt ge daarom zeggen, dat de eerste de beste, die tot bekeering kwam, zoo hij maar zijn Bijbel voor zich neemt en leest, nu beweren kan wat er in staat, wat die Schrift ons leert en hoe we, om gehoorzaamheid aan het Getuigenis Gods te bewijzen, te gelooven en te handelen hebben. Zeer zeker, de lezing der Schrift tot eigen stichting der ziel gaat rechtstreeks op die eenvoudige wijze toe, en ook is er, gelijk onze vaderen beleden, die klaarheid en genoegzaamheid in de Schrift dat elk kind van God er den geloofsweg ter zaligheid in vindt. Maar, gelijk ieder toestemt, is het ons dáárom bij het oprichten van vereenigingen en bonden en genootschappen en stichtingen, en zoo ook op staatkundig terrein, niet te doen. Wat we dan noodig hebben te weten is, welke beschouwing over den

mensch, over het huislijk, het maatschappelijk, het burgerlijk leven, en zooveel meer, de ware is, opdat we de beginselen, die hier door God gesteld zijn, voortplanten en er ons optreden en onze samenwerking op elk gebied des levens naar inrichten. Voor dat doel komt het dus aan op een principieele, wel samenhangende, en op het leven toegepaste kennis van den inhoud der Schrift. Het is dan niet genoeg dat ge zegt: Wij zijn het er saam over eens, dat de Schrift ons leiden moet, maar ge moet nader bepalen, hoe ge te weten komt, wat die Schrift wil en bedoelt.

Dit alles kan worden toegegeven. Ter toepassing van de Schrift op het leven, moet men nader bepalen, hoe men te weten komt wat de Schrift wil en bedoelt. Juist dit is de arbeid dien de wetenschappelijke schriftonderzoeker heeft te volbrengen; hij heeft de waarheid te onderzoeken met betrekking tot allerlei vraagstukken des levens. Misschien *komt* hij bij dat onderzoek *tot* eene „gereformeerde” schriftbeschouwing, misschien ook niet; in geen geval kan hij *daarvan uitgaan.* Om te weten te komen wat de Schrift wil en bedoelt moeten wij haar zelve raadplegen, tenzij wij een gezaghebbenden uitlegger der Schrift erkennen Hetgeen derhalve hier wordt gezegd bewijst niet, dat zekere beschouwing, — hetzij dan de gereformeerde of eene andere — *grondslag* moet zijn van hetgeen te onderzoeken valt.

7. Dit schijnt wel overbodig zoo men, in juridischen zin, de Schrift als een wetboek, en de stellige uitspraken die er in staan, als wetsartikelen verstaat.

Maar daarover dat de Schrift als zulk een Wetboek is na te slaan, moet men het dan toch eerst eens zijn. En juist daarover zijn we het *niet* eens. Integendeel, niemand die op de hoogte der zaak is, die deze opvatting niet als geheel verouderd en onbruikbaar verwerpt. De kenner lacht er om. Zoo is de Schrift niet. Stellige uitspraken geeft ze niet dan bij uitzondering, en het overgroot deel van haar inhoud

is historie, zijn zielsuitingen, profetiën over ondergegane volken, of ook wetten en regelingen voor heel andere toestanden, dan waarin wij leven. Zelf stuit wie enkel tekst naast tekst legt, gedurig op geheel tegenstrijdige uitspraken, en het spreekwoord herinnert het ons, hoe bij zoo oppervlakkige methode elke ketter zijn letter heeft . . . Van oudsher is daarom door ernstige mannen begrepen, dat men zonder een weldoordachte hermeneutiek niet verder kwam. Men moest om verder te komen, het er over eens zijn, of de Schrift enkel letterkundig en geschiedkundig of ook allegorisch-mystisch was uit te leggen, of de Schrift alleen instond voor wat er rechtstreeks stond dan wel ook voor wat er logisch uit viel af te leiden, en ook of, om nu niet meer te noemen, elk vers op zich zelf gold, dan wel of de Schrift te verklaren was naar de „analogie des geloofs".

Dit alles is zeer waar. Maar *wie* moeten nu al die vraagstukken beantwoorden? Immers niet „de eerste de beste die tot bekeering kwam", die „in de Schrift den geloofsweg ter zaligheid" zoekt en niets meer, maar juist die wetenschappelijk aangelegde mannen, die in staat zijn hun geest met zulke vraagstukken bezig te houden.

Tot dusver is nog steeds niet aangetoond, waarom, bij het verrichten van dezen arbeid, men eerst moet gaan staan „op den grondslag der gereformeerde beginselen". Veeleer dringt zich bij het lezen de gedachte op, dat hij het veiligst gaat, die zich *bindt* aan Gods woord, mits hij zich dan ook aan niets anders gebonden voele, opdat hij niet aan het hinken op twee gedachten gerake.

8. En bij alle deze vraagstukken dook dan nog de drievoudige mogelijkheid op, dat men gelijk de Roomschgezinde belijdt, bij de Schriftuitlegging gehouden is aan de uitspraak der Kerk, gelijk de Doopersche staande hield aan de ingeving van het innerlijk licht, of wel gelijk de Gereformeerde beleed alleen aan het

geestelijk-wetenschappelijk, mits altoos vrije onderzoek. Wat geeft het u dus, of ge uw Vereeniging of Stichting al bindt aan de H. Schrift, als blijkt, dat uit diezelfde Schrift door den één deze en door den ander een geheel andere zienswijze omtrent den mensch, omtrent de verhouding tot de wereld, omtrent den regel van het burgerlijk leven, en omtrent de verschillende maatschappelijke verhoudingen wordt afgeleid. Dan zijt ge het *niet* eens, dan *kunt* ge niet samenwerken, en brengt te weeg, dat de autoriteit van de Schrift dien ge saam zegt te belijden, een twistappel onder u wordt, in plaats van u te vereenigen.

Tot dusver hebben wij alleen van de Heilige Schrift als *grondslag* of kenbron der waarheid hooren gewagen. Intusschen laat, blijkens de ondervinding, die Schrift toe, dat men te goeder trouw er verschillende systemen op bouwt.

Derhalve, zegt Dr. K., kunnen zij, die enkel de Schrift als grondslag aannemen, niet meer „samenwerken."

Bij deze conclusie zij men op zijne hoede.

Samenwerken, — *waartoe?*

Het kán zijn dat, om tot een *praktisch resultaat* te komen, men vooraf allerlei moet vaststellen.

Moet men b. v. *regelen vaststellen* voor „het burgerlijk leven," voor „verschillende maatschappelijke verhoudingen", voor zeker onderwijs of opleiding, dan stelt men vooraf een program op, en in veel gevallen zal het dan niet voldoende zijn de Heilige Schrift zonder nadere bepaling tot grondslag te leggen; vaak zal men zelfs met „gereformeerde beginselen" niet veel verder komen.

Maar nu moet aan dat „vaststellen van regelen" enz. voorafgaan het zoeken naar regels; het afleiden daarvan uit, het toetsen aan de Schrift. Zijn er nu vereenigingen of stichtingen wier eigenlijke roeping juist is dat onderzoek, die toetsing te bewerkstellingen, zoo spreekt het van zelf, dat het resultaat daarvan niet vóóraf kan worden vastgesteld. Dat zou zijn een draaien in een cirkel.

Of nu eene universiteit geroepen is, zulke dingen te onderzoeken, komt later ter sprake (onder 20). Voorshands zij het voldoende op te merken, dat de conclusie des schrijvers in haar algemeenheid niet juist is. Haar juistheid hangt af van de vraag, *waartoe* men samenwerkt.

9. Neemt ge daarentegen de Gereformeerde beginselen als grondslag aan, dan hebt ge u over alle deze vraagstukken van uitlegging uitgesproken, en weet ge hoe ge saam den zin en de openbaring der Schrift omtrent den mensch en de verhouding waarin God hem geplaatst heeft, verstaat.

Dit spreekt van zelf. Het is wat de Franschen noemen une vérité de Monsieur de la Palisse. Als men, *in onderling overleg*, al datgene vaststelt, waarover de menschen verdeeld zijn, dan is onderlinge strijd over die punten niet meer te verwachten. In een staatkundig program kan dat dan ook best. Men kan samenwerking beoogen van hen die *onderzocht hebben*, en op grond van dat onderzoek iets willen tot stand brengen. Maar is het, ter vermijding van twistgesprekken, mogelijk en geoorloofd zulk een afspraak ook dan te maken, als „de waarheid" *onderzocht moet worden;* als moet worden nagegaan *welke* de eischen zijn die *de Heilige Schrift* stelt ten aanzien van allerlei vraagstukken, „omtrent de verhouding tot de wereld, tot het burgerlijk leven," enz.?

Ontkend wordt niet, dat er een stelsel uit de H. S. moet worden afgeleid. Maar de vraag is, of ook aan eene inrichting, die zich met het onderzoeken der waarheid bezig houdt, zulk een *willekeurig gekozen* stelsel ten *grondslag* mag worden gelegd; of tot grondslag daarvan iets anders mag gelegd worden dan datgene, wat aanspraak mag maken op den naam van „de Waarheid" te zijn, n.l. het woord van God?

Nu is echter volgens Dr. Kuyper, en hier komen wij tot het „fijne puntje," de Schrift daarvoor niet geschikt.

10. In de H. Schrift is alzoo een stelsel geopenbaard, waarvan de deelen in vast onderling verband staan, en voor ons is het maar de vraag, of wij dit „stelsel van God" uit de Schrift kunnen leeren kennen. Bij die vraag nu overvalt ons onze menschelijk beperktheid en onze zondige zelfverduistering. Neen, dat stelsel van God in volstrekten zin te kennen is verbeurd. Wij kennen het slechts bij benadering, niet dan met langzaam toenemende helderheid, en het verschil van mensch en mensch, van volk en volk, van land en land spreekt hier zóó sterk mede, dat zich in den loop der eeuwen *meerdere* voorstellingen omtrent dit stelsel dat in Gods Woord ligt, gevormd hebben, en dat er in deze eeuw, onder den invloed der Duitsche wijsbegeerte, nog een nieuwe ethische voorstelling omtrent het „stelsel van God" is bijgekomen. Zulk een voorstelling nu die de mensch zich vormt omtrent het stelsel waarmede God alle dingen schiep en regeert, heet iemands *levens- en wereldbeschouwing*, en de vaste uitgangspunten voor de lijnen van zulk een voorstelling noemt men *iemands beginselen.* En in dien zin nu spreekt men van Roomsche beginselen, Luthersche beginselen, Doopersche beginselen, Gereformeerde beginselen, en thans ook van Ethische beginselen, of wil men van een Roomsche, Luthersche, Doopersche, Gereformeerde en Ethische levens- en wereldbeschonwing. En althans bij de vier eerste verstaat niemand daaronder een eigen stelsel van eenig mensch, maar, uitsluitend en eeniglijk, de samenhangende voorstelling, die men, op onderscheiden standpunt, achtte zich uit de Openbaring die God ons gaf, te moeten vormen omtrent het stelsel van God zelven.

Dat er zulke „levens- en wereldbeschouwingen" bestaan, is voor tegenspraak niet vatbaar.

Maar wat hebben die bij het onderzoek der waarheid in te brengen? Wat, vooral, hebben die in te brengen bij hem die zich „bindt aan Gods woord"?

Met die levensbeschouwingen hebben wij zeer zeker te rekenen, wanneer wij voor een gegeven doel, op een bepaald tijdstip, iets tot stand hebben te brengen. De wetgever, de partijman kan zich niet aan zijn omgeving onttrekken, kan niet al de vooroordeelen, de gewone, vaak ondoordachte, soms dwaze inzichten zijner landgenooten ter zijde stellen, zonder zich tot werkeloosheid of tot onvruchtbaren arbeid te doemen.

Maar bij het onderzoek van „de waarheid" moeten wij ons juist voor niets méér wachten dan voor die zoogenaamde „levensbeschouwingen". Immers hangen die „beschouwingen" maar al te zeer met onze zondige natuur samen. Waarom kunnen wij „de waarheid" niet vinden, willen wij ze niet zien zelfs? Omdat onze eigenwaan, onze hoogmoed, onze geestelijke traagheid, ons eigenbelang, onze menschenvrees en zooveel andere slechte eigenschappen meer, voortdurend pogen ons dit te beletten.

Die eigenschappen, die een iegelijk onzer eigen zijn, worden veelal in dubbele mate aangetroffen bij eene partij, richting of menschengroep. Aan zichzelven stelt men zich nog wel eens de vraag, of het onze zondige natuur is, dan wel liefde voor de waarheid, die ons beweegt vast te houden aan eenmaal aangenomen gevoelens. Maar een groep stelt zich zelden die vraag, omdat hare leden zich gesterkt voelen door onderlinge sympathie, en men bij zijn partij- of geloofsgenooten al die verkeerdheden niet behoeft te onderstellen, wier aanwezigheid iemand die zichzelven kent niet betwist. Een groep is dan ook gewoonlijk niet scherp in het uitoefenen van kritiek op zichzelve, en verdraagt zelden dat een uit haar midden zich daaraan waagt. Liever werpt zij den waanwijze uit.

Wel verre dat die „levensbeschouwingen" bij het

onderzoek der waarheid als uitgangspunt in aanmerking zouden mogen komen, moeten zij, en zij allereerst, voortdurend aan Gods woord worden getoetst.

Nemen wij b. v. het recht. Ongetwijfeld houdt dit nauw verband met levensbeschouwing; met tijd en volk; met „verschil van mensch en mensch, van volk en volk, van land en land"; en dwaas is, wie daarmee geen rekening houdt. Maar dat recht zelf moet worden getoetst aan, en moet wijken voor de waarheid zelve; voor de eeuwige beginselen door God zelven vastgesteld, en die wij, geloovige christenen, vinden in en afleiden uit de Openbaring Gods in de Heilige Schriften. Wie „de waarheid" liefheeft, moet pogen zich los te maken van die „wereldbeschouwingen," mits hij zich binde aan Gods woord zelf.

Verraadt de redeneering van den geleerden schrijver niet zekere mate van scepticisme, of indifferentisme?

Omdat wij de objectieve waarheid wegens „onze beperktheid en zondige zelfverduistering" niet ten volle kunnen leeren kennen, wordt . . . . die beperktheid en zelfverduistering zelve tot vast uitgangspunt gesteld. Men onderscheidt de „voorstellingen" der waarheid in Roomsche, Luthersche, Gereformeerde enz., en kan daarbij nog heel wat meer groepeeringen maken, dan de schrijver doet.

Nu behooren de meesten, door geboorte, door opvoeding of door met bewustheid gedane keuze, tot een of andere groep. De „voorstelling" van die groep zal uitgangspunt van het onderzoek der waarheid zijn. Stuit men bij dat onderzoek op iets, dat niet met het uitgangspunt valt te rijmen, dan wordt niet de juistheid van het uitgangspunt onderzocht, want dat staat nu eenmaal vast; het is „grondslag"; maar dan wordt de onderzoeker ter deure gewezen, met de mededeeling dat hij blijkbaar behoort tot een andere groep, die van een ander „uit-

gangspunt" uitgaat. Op die wijze blijft dan de eenheid — en waarschijnlijk ook de zelfgenoegzaamheid — der groep bewaard.

Of ooit de Lutheranen, Dooperschen enz. bij het onderzoek der waarheid hun „levensbeschouwing" tot uitgangspunt en grondslag hebben genomen, weet ik niet. Maar ik betwijfel ten sterktste, dat de R. Katholieken ooit zulk een volkomen onvasten en irrationeelen grondslag hebben aanvaard. Ik heb er ten minste nooit van gehoord. Wel weet ik, dat de R. K. gelooven dat *God zelf* eene macht op aarde gesteld heeft die de grenslijn weet te trekken tusschen de objective waarheid en de menschelijke voorstellingen daarvan. Die macht beslist echter niet wat al dan niet past in een Roomsche levensbeschouwing; deze levensbeschouwing zelve is veeleer het uitvloeisel van hetgeen bedoelde macht beslist. Die macht laat b. v. op de H. S. allerlei kritiek toe, maar zij behoudt zich voor, den criticus het spreken te verbieden, zoodra zij oordeelt, dat de door *de Kerk* beleden waarheid dit eischt. Want de kerk is onfeilbaar. In dat stelsel zijn er dan ook wettige organen, om in zulke vragen met kennis van zaken te beslissen.

Dit alles is goed of niet goed, maar het is in allen gevalle rationeel en begrijpelijk. Maar hoe iets, zóó vaag als een levensbeschouwing, kan dienen tot „uitgangspunt" of grondslag bij het onderzoek der waarheid, is niet begrijpelijk. En het wordt nog onbegrijpelijker bij het totaal gemis van organen om op wettige wijze te constateeren wat al dan niet aan zulk een „levensbeschouwing" moet geacht worden te beantwoorden. De „zienswijze" van zekere toevallige menschengroep (b. v. contribuanten voor eene vereeniging, politieke partij) wordt op die wijze het „uitgangspunt" voor hen die op zich nemen het onderzoek van de waarheid!

Zoo stelt men immers de menschelijke willekeur boven de goddelijke waarheid.

Ik toonde boven (sub 3) aan, dat wie zich bindt aan Gods woord juist daardoor niet daarnevens als kenbron der waarheid *kan* plaatsen de Apocryphe boeken, de overlevering, de concilien, het „innerlijk licht".

Maar nog veel minder kan hij tot uitgangspunt aanvaarden Roomsche, Luthersche, Gereformeerde, Doopersche of ethische levensbeschouwingen!

11. Men zij hier wel op zijn hoede tegen verwarring van twee geheel onderscheidene verschijnselen. Vooral sedert het eind der vorige eeuw vormden zich meerdere scholen van wijsbegeerte. In die scholen noemde men zich dan Kantiaan, of Hegeliaan, Herbartiaan of Fichtiaan, en zoo ook sprak men van Darwinisten of Pessimisten, en elk dier scholen droeg een stelsel voor, dat strekken moest om ons de wereld en 's werelds loop te doen verstaan. En van deze wijsgeerige stelsels nu is het volkomen juist, dat ze het gedichtsel van een menschenhart, in den meest eigelijken zin *menschelijke* stelsels zijn, uit eens 's menschen brein voortgekomen. Maar met deze wijsgeerige scholen moogt ge de groote kerkelijke stroomingen dan ook nimmer op één lijn stellen. Het onderscheid tusschen deze wijsgeerige scholen en deze kerkelijke richtingen springt daartoe te duidelijk in het oog. Immers die scholen gaan uit van de loochening van Gods bijzondere Openbaring, die groote historische kerkelijke richtingen willen niet anders dan den inhoud dier Goddelijke Openbaring vertolken. In de tweede plaats, die scholen bouwen een eigen stelsel op, die kerkelijke richtingen bedoelen niet anders te geven dan een bestek van het stelsel van God. In de derde plaats, die scholen trekken hun stelsels uit het afgetrokken denken op, die kerkelijke richtingen komen op uit het leven, werken met de werkingen Gods als bouwsteen, en met het martelaarsbloed als cement. En van daar eindelijk, dat die scholen gaan en komen met het opstaan en verdrongen worden van den wijsgeer die

> ze stichtte, terwijl die kerkelijke richtingen de eeuwen beheerschen. Het is op dien grond onwetenschappelijk, en zoo met de feiten als met de historie in strijd, zoo men in Luther een soort Kant of in Calvijn een soort Spinoza ziet.

Het onderscheid tusschen beide soort verschijnselen is inderdaad belangrijk; maar ik trek er andere conclusiën uit dan de schrijver.

Er zijn scholen die zich principieel hebben losgemaakt van alle openbaring Gods, voor zoover deze zich niet openbaart in de natuur, met inbegrip van rede, consciëntie en historie.

Er zijn er die dit niet doen.

Dit is een scherp onderscheid tusschen de wijsgeerige scholen en de kerkelijke richtingen.

Maar zijn nu die kerkelijke richtingen ook *onderling* iets anders dan indeelingen naar *menschelijke* voorstellingen?

Tegenover *alle* uitsluitend wijsgeerige scholen staat „de waarheid". De waarheid wordt gekend door de belijders des Heeren, welke te samen het „lichaam van Christus" vormen, waarvan Christus zelf het Hoofd is.

Het oordeel over wat al dan niet waarheid is, zou dan ook moeten toekomen aan „de kerk", die dat door middel van hare organen zou moeten uitspreken.

Maar zoolang het lichaam des Heeren gedeeld is, en de algemeene Christelijke kerk wel voor het geloofsoog bestaat doch nog niet is gerealiseerd, kan dat oordeel niet worden uitgesproken.

Nu is de vraag, of wat aan het geheel toekomt ook toekomt aan zijn in onderlingen strijd levende deelen?

Natuurlijk niet, daar de waarheid is één en ondeelbaar. De Calvinisten, de Lutheranen, de Roomschen enz. kunnen niet allen tegelijk de waarheid bezitten en toch zich onderling tegenspreken.

Die indeelingen der christenen berusten daarop, dat aan menschen, onverschillig hoe zij heeten, zeker gezag wordt toegekend, 't welk de menschen liever volgen dan het gezag van den Heer der Gemeente zelven. Maar die gezaghebbers, dit althans is de overtuiging der protestanten, zijn menschen, niet bekleed met goddelijk gezag.

Doch dan berust ook het verschil van inzicht bij hen, evenals bij de philosofen, „op menschelijke redeneeringen".

Allen gezamentlijk, staan Thomas Aquinas, Luther, Calvijn, Dr. Kuyper zelf, als belijders van Christus, tegenover de wereldsche philosofen. Maar onderling zijn ze onderscheiden naar *menschelijke* opvattingen.

De Kerk, wier hoofd Christus is, moet zich uitspreken in haar geheel, als belijdster der waarheid.

Is zij verdeeld, dan vormt elk deel der kerk zich naar het gevoelen en den invloed van de leiders van dat deel; van menschen dus.

Daar deze personen in de kerk, zij het dan ook slechts in een gedeelde, dus in een deel der kerk, staan, kan men hunne richting in het algemeen eene kerkelijke noemen, mits men niet vergete, dat hun onderlinge verschillen op menschelijke inzichten en bespiegelingen berusten.

Het schijnt mij dan ook niet juist, dat „die kerkelijke richtingen de eeuwen beheerschen." Zij worden menigmaal door andere verdrongen. Maar „de waarheid" blijft.

Wel vereenzelvigen kerkelijke richtingen zich vaak met de kerk zelve, en vergeten dat zij, als deelen, niet hetzelfde recht bezitten als de kerk, het ongedeelde lichaam van Christus. Van daar haar geneigdheid om „andersdenkenden" als niet-christenen te veroordeelen.

Daardoor zijn die kerkelijke richtingen vaak zelfs een beletsel bij het onderzoek naar de waarheid.

De wereldlijke philosoof meent natuurlijk dat hij het beter weet dan een ander; maar hij kent zich niet meer

recht van bestaan toe dan een ander; want dan zou hij zich eenvoudig belachelijk maken. Daarom wordt zijn stelsel dan ook niet zoo gemaklijk met de goddelijke waarheid op ééne lijn geplaatst.

Maar de kerkelijke philosoof, en vooral zijn aanhangers, kennen zich allicht het recht toe, dat alleen toekomt aan de kerk van Christus.

Men deed beter steeds in het oog te houden dat *onderling* Thomas, Luther, Calvijn, Kuyper enz. op geen andere wijze van elkaar verschillen, dan Spinoza, Kant of Hegel.

12. De vaders dezer kerkelijke richtingen hebben met de stichters dezer wijsgeerige scholen niets gemeen; en zelfs daar waar een Augustinus, of Thomas, of Calvijn de lijnen voor een Christelijke wijsbegeerte trekken, stippelen ze twee vaste punten die de richting van elke lijn bepalen zal, altoos naar het voorbeeld der H. Schrift.

Het is opmerkelijk, dat juist deze drie groote en diepzinnige denkers, volgens Dr. K. zelven, niet met eene „levensbeschouwing" rekenen, maar „de vaste punten die de richting van elke lijn bepalen zal" uitsluitend „naar het voorbeeld der H. Schrift uitstippelen."

13. Is dit nu wel verstaan, dan kan het niet moeilijk vallen, het verschil aan te geven tusschen het standpunt van hen, die de algemeene Schriftformule voldoende keuren, en die anderen die nadruk leggen op hun aanhoorigheid tot eene der groote historische stroomingen, en die deswege in Frankrijk naar de Roomsche, in Duitschland naar de Luthersche, en ten onzent naar de Gereformeerde beginselen verwijzen. Dit verschil ligt in drieërlei. Ten eerste hierin, dat de voorstanders der algemeene Schriftformule eenheid en samenhang in hun voorstelling missen, en, naar het voorkomt, te hooi en te gras, op den klank van dezen of genen tekst afgaande, zich nu eens een opinie over dit en dan eens een opinie over dat

vormen, en zoodoende nooit een rijk ideeën-organisme als van een plant voor zich hebben, maar hoogstens met een ruiker geuren, waarin de losgeplukte bloemstengels door een koord dat er niet bij hoort, worden saamgehouden. Zij daarentegen die uitkomen voor hun aanhoorigheid tot eene der groote, historische stroomingen, bezitten een levens- en wereldbeschouwing, die daarom vast ineenzit en energieke eenheid vertoont, omdat ze niet anders zijn wil, dan vertolking van het stelsel der dingen, gelijk God dit ineengezet heeft in de schepping en ons heeft geopenbaard.

Met weinig nadenken reeds kan worden ingezien, dat deze tegenstelling niet deugt, vermits een der beide groepen waarvan hier sprake is, de makers van den ruiker, *zich in het geheel niet bezig houdt* met het vraagstuk, dat de anderen tracht op te lossen! Zij zoekt niet uit de Schrift een stelsel af te leiden. De vraag echter die ons bezig houdt is niet, of uit de Schrift een stelsel kan en moet worden afgeleid, want dit betwist geen denkend mensch, maar of, om dat te doen, men zich op eenigen anderen grondslag te plaatsen heeft dan op dien van de Heilige Schrift zelve.

Calvijn zelf heeft zich op den grondslag der H. Schrift geplaatst. Had ook hij zich vooraf in het bezit gesteld van de gereformeerde of eenige andere levens- en wereldbeschouwing, of zich „als aanhoorig tot een der groote, historische stroomingen" aangediend? Zoo niet, behoort hij dan tot de bouquetmakers waarvan Dr. K. spreekt? Immers neen! Maar dan is het ook duidelijk dat de tegenstelling geen beteekenis heeft.

14. In de tweede plaats, zij die zich terugtrekken in de algemeene Schriftformule stellen zich aan, alsof een Christen in de 19e eeuw nog juist zóó tegenover de H. Schrift staat, als de Christen in de dagen van Constantijn. Hij leest die Schrift, hij denkt er op

eigen gelegenheid over na, en beproeft nu zelf, wat voorstelling omtrent de wereld en 's werelds loop hij zich daaruit te vormen heeft. Dat dit niet het werk is van één man, en dat nu reeds meer dan vijftien eeuwen lang heel de kerk van Christus aan diezelfde reuzentaak gearbeid heeft, zoo dat het ons voegt, met dien arbeid der eeuwen onze winste te doen, erkent hij wel, maar hij is op zijn standpunt onmachtig om er mede te rekenen. Deed hij het, de onweerstaanbare logische consequentie zou hem ten slotte altoos weer voor de keus tusschen de groote historische stroomingen plaatsen, en juist die keuze weigert hij te doen. Hij ontkent het wettig bestaan dier stroomingen, en houdt op grond van zijn algemeene formule staande, dat er slechts één stroom is, en dien stroom noemt hij de „Christelijke." De voorstanders der engere historische formule daarentegen zeggen u, dat wie een vreemd land bereizen wil, niet zelf, op goed geluk af, zijn pad door de wildernissen zoekt, maar de gidsen raadpleegt die hem zeggen kunnen, wat richting vroegere reizigers zijn ingeslagen, en hoe ze langs elk dier richtingen zijn uitgekomen, om alsdan dien gids te volgen, wiens verklaring hem het meeste vertrouwen inboezemt.

Begrijp ik deze vergelijking goed, dan komt ze hierop neer. Zij die zich „terugtrekken in de algemeene Schriftformule," zijn gelijk aan die onderzoekers, die zelfstandig een of ander terrein willen onderzoeken, en zich door geenerlei uitkomst waartoe anderen gekomen zijn *gebonden* achten.

De voorstanders „der engere historische formule" onderzoeken niet zelf, maar volgen den gids waarin ze nu eenmaal, om welke reden dan ook, vertrouwen stellen. Zoodra ze meenen dat die gids hen op den verkeerden weg geleid heeft, zijn ze verplicht — om zelf op eigen kompas een beteren weg te zoeken? — neen, maar om òf de reis te staken, òf zich aan een anderen gids te onderwerpen.

Deze vergelijking duidt inderdaad vrij juist het standpunt aan van hem die zich plaatst op „den grondslag der gereformeerde of van andere beginselen". Hij *bindt* zich aan een *gids*; niet dus uitsluitend aan „het woord van God."

15 In de derde plaats, de voorstanders der algemeene Schriftformule kunnen geen verband leggen tusschen hun aan de Schrift ontleende los aaneengeregen voorstellingen en hun historisch-nationale leven. Hun overtuiging aangaande de heilige dingen is als een druppelende wolk die over alle landen drijft, en bezit geen bedding, die in het leven van hun volk is uitgegraven. Elke principieele aansluiting aan de landshistorie en aan het eigenaardig karakter van hun volk ontbreekt. Zij daarentegen die de historische formule kozen, en daarom spreken van den grondslag der Gereformeerde beginselen, vormen in hun eigen leven een voortzetting van het leven hunner vaderen, sluiten zich in hun belijdenis aan de eigenaardige karaktertrekken van hun volk aan, en geraken zoodoende tot een voorstelling omtrent de heilige dingen die aangepast is aan hun nationale existentie.

Hiermede wordt dus op nieuw uitgedrukt, dat wie zich plaatst op den „grondslag der gereformeerde beginselen" nog iets anders beoogt dan de waarheid te dienen. Hij wenscht zijn onderzoek van de Schrift in verband te brengen met de nationale existentie, niet de nationale existentie met de Schrift. Hij is *gebonden* door de landshistorie en het eigenaardig karakter van zijn volk.

Dit alles is volkomen juist, maar het is dan ook precies dáárom, dat ik de genoemde formule zoo bedenkelijk acht. Ook het Joodsche volk achtte den Christus met zijn nationale existentie in strijd, kruisigde Hem dienvolgens en vervolgde Zijn volgelingen. En ook in onze dagen worden vaak de grootste gruweldaden met een beroep op de nationale existentie verdedigd of wegens „de eigenaardige karaktertrekken van het volk" ver-

goelijkt. Naar mijne meening mogen voor den christen, als waarheidsonderzoeker, die existentie en die eigenaardige karaktertrekken nimmer wegen.

16. De drieërlei tegenstelling komt dus hier op neer, dat de algemeene Schriftformule mist eenheid, mist historisch karakter, mist aanpassing aan het nationale leven, en dat daarentegen zij die spreken van den grondslag der Gereformeerde beginselen, in hun voorstelling omtrent de heilige dingen komen tot welineengezette organische eenheid, dat zij met de ervaring der historie hun profijt doen, en in nationalen zin voortspinnen aan den draad van het voorgeslacht. En van dat alles nu belijden de laatsten, dat noch de providentieele leiding des Vaders, noch het Regiment des Zoons, noch de Voorlichting des heiligen Geestes ten deze mag worden miskend. Het is God die de plaats van onze woning heeft bepaald en de lijn onzer afstamming. Het is onder het koninklijk bestel van den Christus, dat in zijn kerk deze pluriforme uitteekening van het stelsel Gods, *uit de Schrift*, opkwam. En het is onder de voorlichting van den Heiligen Geest, dat steeds helderder werd ingezien, welke paden doodloopen, en langs welke paden de belijders van Christus van kracht tot kracht kunnen voortgaan. En daarom weigeren ze het weefsel van het voorgeslacht *weer* uit te trekken, om telkens een nieuw weefsel op te zetten, maar weven ze stil en rustig aan het oude weefsel voort.

Hierbij valt alleen op te merken, dat ook wie zich uitsluitend bindt aan Gods woord, dit alles onderschrijven zal. Er is onder hen wel niemand zoo dwaas, dat hij niet rekenen zal met wat anderen vóór hem deden; niemand zóó vrij, dat hij niet, ook in zijn denken, voortdurend onder den invloed komt van omgeving en opvoeding. Niemand, die niet erkennen zal dat ook bij dit alles Vader, Zoon en Heilige Geest werkzaam zijn.

Alleen maar, als zij oordeelen dat de voorvaderen in verkeerde richting hebben gearbeid, achten zij, uit eer-

bied voor het woord van God, ook *in hun* bewustzijn zich openbarend, zich verplicht dit, waar het aankomt op het onderzoek der waarheid, openlijk uit te spreken.

Of dit ook in een of ander kerkverband plichtmatig en toelaatbaar is, is eene vraag die ik hier niet heb te behandelen. Wij hebben, wat hier gezegd wordt, in verband te brengen niet met eenige Kerk, maar met het *onderzoek der waarheid.* Ook bij hetgeen nu volgt, dient dit in 't oog te worden gehouden.

17. En vraagt ge ten slotte, of dan toch de waarheid niet één is, en of het, zoo ze één is, wel aangaat, drie, vier voorstellingen van de waarheid, zij het al niet met gelijken rechte, naast elkander te plaatsen, ziehier dan ons antwoord. Dezelfde lichtstraal vallende door een venster van rood, van geel, of van blauw glas, kleurt wat in het vertrek staat op verschillende wijze, en waar wij, menschen, te beperkt zijn, om het witte licht kleurloos op te vangen, *is* dit verschil in lichttint van onze menschelijke beperktheid niet af te scheiden. In zekeren zin voegt het ons dan ook, steeds der waarheid indachtig te blijven, dat er bij anderen een deel waarheid en een deel kracht kan schuilen, dat wij niet grijpen konden. Maar zoover is het er van daan, dat we daarom op geestelijk gebied die andere richtingen als van gelijken rechte naast onze eigen overtuiging zullen plaatsen, dat veeleer ieder op zijn eigen standpunt, zoo het hem ernst is, niet anders *kan* noch *mag* belijden, dan dat zijn eigen belijdenis, voor zijn eigen overtuiging, de hoogste, de zuiverste, de meest adequate uitdrukking is van wat God ons in zijn Woord heeft geopenbaard.

Dr. Kuyper gevoelt blijkbaar, dat in zijn stelsel iets hokt. Wat toch is dit stelsel? De Waarheid is één; wij willen de waarheid kennen, en leggen ons nu ten slotte toch neer bij *voorstellingen* van de waarheid, die wij dan *ten grondslag* gaan leggen voor verder onderzoek.

De verschillende menschelijke opvattingen der waarheid komen zóó in de plaats der waarheid zelve.

Nu tracht hij zijn stelsel aannemelijk te maken met behulp van een beeld. Maar dit gaat niet op. De menschen die het licht opvangen, beweren niet dat het licht op zich zelf rood, blauw enz. is; zij weten zeer goed dat dit alleen zoo schijnt, omdat het valt door gekleurd glas. Indien de natuuronderzoeker zegt: ik weet niet hoe het licht er uit ziet, maar als het valt door dit glas ziet het er rood uit, dan is dit volkomen correct, juist omdat hij de kleur van het licht zelf niet vaststelt. Maar sprak men nu evenzoo bij het onderzoek der waarheid, dan zou men eenvoudig blijk geven van volkomen onverschilligheid omtrent de vraag „wat is waarheid". Men zou zeggen: nu ja, niemand weet wat waar is; daar zoeken wij dus niet naar; maar de een is gereformeerd, dus krijgen voor hem alle dingen een gereformeerde kleur, de ander Lutheraan, dus wordt voor dezen alles Luthersch gekleurd, enz. Dat doet er niets toe. Ieder kan kijken door het glas dat hij verkiest.

Natuurlijk verwerpt Dr. Kuyper zulk plat indifferentisme; hij verklaart integendeel dat „het er verre van daan zou zijn, dat we daarom op geestelijk gebied die andere richtingen als van gelijken rechte naast onze eigen overtuiging zouden plaatsen". Maar eilieve! waar blijft dan uwe vergelijking? Acht de man, die het licht rood opvangt, zich nader bij „de waarheid" dan hij die het geel opvangt? Meent hij dat het licht rood is, als hij weet door een gekleurd glas te zien?

Zoodra iemand „zijn eigen belijdenis, voor zijn eigen overtuiging, de hoogste uitdrukking acht van wat God ons heeft geopenbaard," moet hij zich toch nog op iets anders kunnen beroepen dan... op zijn eigen „voorstelling van de waarheid", dus op zijn eigen overtuiging!

Doch dit is niet de eenige fout in de redeneering. Er is meer.

Zij die het licht opvangen krijgen een verschillenden indruk, naarmate van de kleur van het glas waardoor het valt. Niemand beweert nu, dat het licht óf deze kleur heeft óf wel een andere. De eene waarneming sluit de andere niet uit.

Maar bij het onderzoek der waarheid staat men veelal voor een „entweder-oder".

De zon draait om de aarde of zij doet dat niet.

Velen hebben lang volgehouden dat de zon draait om de aarde, zich daarbij beroepende op de Schrift.

Nu zou Dr. Kuyper alzoo moeten redeneeren: niemand kent de absolute waarheid; wij hebben te rekenen met het verschil van mensch en mensch, van volk en volk. De gereformeerde beginselen, zooals wij die in ons land kennen, laten niet toe dat de H. Schrift iets zou zeggen 't welk onjuist is. Derhalve eischen die beginselen vol te houden, dat de zon draait om de aarde. Maar wij mogen niet vergeten dat dit slechts eene „voorstelling is der waarheid." Zij die niet door ons glas zien hebben wellicht een anderen kijk op de dingen. Natuurlijk is dit ook hunnerzijds slechts eene voorstelling. Niettemin blijven wij onzerzijds volhouden, dat *onze* voorstelling het dichtst komt bij de waarheid, aangezien de gereformeerde beginselen naar onze overtuiging de beste zijn.

De quaestie omtrent het draaien van de zon is nu zoo uitgemaakt, dat „de gereformeerden" niet in strijd geraken met hen die dit ontkennen. Maar er zijn tal van andere soortgelijke quaesties; bij voorbeeld: de tijd en wijze der schepping; de historie der bijbelboeken; enz. enz. Zal nu bij al die vraagstukken een man die de waarheid op alle gebied heeft te *onderzoeken*, — niet een kerk die „de Waarheid", d. i. Jezus Christus *be-*

lijdt — kunnen volstaan met te zeggen: wij behoeven het hierover niet eens te worden; het zijn slechts „voorstellingen van de waarheid" waarmee wij te doen hebben, en die hangen saam met zekere voorstellingen, verschillend bij mensch en mensch, bij volk en volk?

18. Is hiermede het betoog geleverd, waarom, op zich zelf reeds, de algemeene Schriftformule voor de historische formule wijken moet, en hoe de formule: „op den grondslag der Gereformeerde beginselen" juist al die nadere bepalingen insluit, die we, om zelfmisleiding te voorkomen, bij de belijdenis der H. Schrift niet missen kunnen, hierbij komt nu ten slotte nog het dreigend gevaar dat in de Schriftcritiek der Ethischen ligt, en in de school van Ritschl nu reeds tot opzijzetting der H. Schrift geleid heeft. Let er op, dat ik niet spreek van de Schriftcritiek der Modernen. Die toch zweren dan ook niet langer bij de Schriftformule, maar de Ethischen doen dit nog wel. Waartoe nu de Schriftcritiek bij de Ethischen geleid heeft, weet ge. Een hunner, Ds. Hulsman, heeft het duidelijk uiteengezet. In heel de Schrift blijven nauwelijks enkele uitspraken over, waaromtrent zekerheid bestaat, dat Jezus ze zóó en alzoo letterlijk gezegd heeft. Wat de apostelen schreven, hoe diepzinnig ook, heeft voor ons geen beslissend gezag. En wat het Oude Testament aangaat, vooreerst moet dit geheel worden omgezet, en als dan bij gissing zóó zóó vaststaat, hoedanig het verloop der Religie in Israël was, dan begint het historisch vaste niet vóór David, en is al wat daarna komt wel rijk aan diep-religieuse gezichtspunten en hooger strevende opvattingen, maar van Goddelijke autoriteit waarmeê het Schriftwoord bekleed zou zijn, is geen sprake meer. Wat dan nog ingeving heet is niets dan mystieke leiding en mystieke aangrijping, maar zóó dat alle vertolking van die impressies feilbaar-menschelijk blijft. Dit nu moest ten slotte wel tot het standpunt van Ritschl leiden. Eerst heette het: Niet de Drie Formulieren, maar alleen de Catechismus met de Confessie, zonder de Canones. Toen de Formulieren, ja, maar *quatenus*, niet *quia*. Daarna:

Niet de Belijdenis maar de H. Schrift. Alverder: Niet de H. Schrift maar *Gods Woord* in de Schrift. En nu viel ten slotte *heel* de Schrift als zoodanig weg, trekt men op onder de leuze: Niet de Schrift, maar *Jezus*. En *Jezus* wil dan zeggen, niet de Christus, gelijk de apostelen hem beleden, maar een Jezus wiens beeld geconstrueerd moet worden uit datgene wat de critiek nog omtrent het leven en de uitspraken van Jezus als genoegzaam vaststaande beschouwt. Aan dat uiterste zijn we thans reeds ook in ons vaderland toe, en ook in de bestrijding, die ons ten deel viel, is die overgang van de Schrift op *Jezus* reeds voorgekomen.

Dit betoog toont aan, dat het zich binden aan de Heilige Schrift volkomen voldoende is. Immers zij die hier bestreden worden als de Ethischen maken zich los van de Schrift, en zelfs van „Jezus naar de Schriften." Juist tegenover hen is het dus allerminst noodig de „engere historische formule" te kiezen! Vergis ik mij niet, dan bewijst hier de schrijver juist het tegendeel van wat hij wenscht te betoogen.

19. Waren nu de Ethischen mannen met open vizier, het gevaar zou minder groot wezen. Maar dat zijn ze niet. Ds. Hulsman, zelf een Ethische van huis uit, en in hun kringen vertrouwd, heeft het met de stukken aangewezen, dat wat ze op den kansel verhalen vaak in lijnrechte tegenspraak is met wat ze in hun scholen leeren. Hij drukte dit zelfs zóó uit: Indien de geloovige schare, beluisterend wat hun prediker op het Kerstfeest van den kansel verhaalde, op hetzelfde oogenblik te hooren kwam, hoe die prediker er feitelijk over dacht, ze zouden steenen opnemen, en in heilige verontwaardiging hem die naar het hoofd slingeren. Vergeet nu niet, dat als ge heil zoekt in de algemeene Schriftformule ook deze Ethischen vooralsnog aan uwe zijde gaan staan, en u zeggen: „Wij zijn met u; onder uw protest tegen de Gereformeerde beginselen sta ook onze naam." Maar dan is het ook volkomen duidelijk, dat in de

onderhavige omstandigheden, die algemeene Schriftformule geoordeeld en ten eenenmale onbruikbaar is, omdat ze ook hen insluit, die al wat de vaderen, en zoo ook de mannen van het *Réveil*, onder de autoriteit der H. Schrift verstaan hebben, ondermijnen en vernietigen. Op dit pas ga ik zelfs verder, en aarzel niet, zonder verbloemen uit te spreken, dat wie, na het geschrift van Ds. Hulsman gelezen te hebben, zijn algemeene Schriftformule met opzet vol houdt, teneinde de Ethischen in te sluiten, dan ook toont zelf, de absolute autoriteit van Gods Woord *niet meer te belijden*. Met geringschatting van het vele goede, dat in de Ethischen nog gespaard bleef, heeft dit besliste oordeel niets uitstaande. De mystiek is rijk, en in het mystieke zich terugtrekkend, kunnen ze én zelven genieten én anderen door hun gloed verwarmen. Zoo was het met Gerson en zijn mystieke volgelingen op het laatst der middeleeuwen ook. Maar toch, niet zij, maar Luther, Zwingli en Calvijn hebben Europa gered en aan de Christelijke Religie een nieuwe toekomst gewaarborgd. En daarom, juist broederlijke liefde jegens de Ethische belijders legt ons de plicht op hen in zake de Schriftautoriteit in het aangezicht te weerstaan. Wie dat niet doet, stijft hen in hun afwijking, en heeft deel aan de zonde die ze tegen de H. Schriftuur begaan. De mannen van den *Réveil*, een Bilderdijk en Da Costa, een Groen van Prinsterer, een Elout en een Mackay, op wien men zich thans beroept, en die in *hun* tijd nog volkomen te goeder trouw de algemeene Schriftformule bezigden, zouden dan ook met al den toorn, die heiligschennis wekt, protest inwerpen tegen de diep onware voorstelling, alsof zij ooit met hun volstrekte belijdenis van het gezag der Heilige Schrift de insluiting van zulk een Schriftondermijning bedoeld hadden.

De logica in dezen uitval ontsnapt mij ten eenenmale. Ik neem op gezag van Dr. Kuyper en Ds. Hulsman aan, dat de Ethischen op den kansel iets anders leeren dan in hun scholen. Maar wat heeft dit uit te staan met de quaestie die hier behandeld wordt?

Vroeger moesten de Hoogleeraren in de theologie ook de Belijdenisschriften onderteekenen, wat niet belette dat zij die bestreden. Is dat nu voor Dr Kuyper een reden om ook de formule „ik plaats mij op den grondslag der gereformeerde beginselen" los te laten?

En wanneer men de ethische belijders ter zake van hun zonde tegen de H. Schriftuur in het aangezicht wil weerstaan, wat baat het dan te zeggen: „ik plaats mij op den grondslag der gereformeerde beginselen"? Immers juist dàn zullen de Ethischen met recht kunnen zeggen: dát doen wij niet, juist omdat *wij* staan op den grondslag der H. Schrift en gij die, alleen op dien grondslag staande, u niet bij machte rekent ons van het lijf te houden en daarom er zekere beginselen, zekere eigenmachtig door u gekozen, menschelijke „levensbeschouwing" bijhaalt, — gij geeft *ons* ten slotte gelijk!

Ik kom thans tot het tweede gedeelte van des Hoogleeraars betoog.

20. Besprak ik dusver den „band aan het woord van God" in het gemeen, ik kom thans tot de nadere vraag hoe die band te leggen is, waar het geldt *eene Universiteit.*

Tot voor niet zoo lange jaren werd over het karakter eener Universiteit geheel anders gedacht dan thans. Èn in de Middeleeuwen èn in de eeuw der Reformatie sprak het vanzelf dat elke Universiteit confessioneel geboren was. In de Middeleeuwen kwam dit daardoor minder uit, omdat er toen slechts ééne Kerk met éene Confessie bestond, maar nauwelijks sprong door de Reformatie die eenheid der Kerk, of men zag drieërlei soort Universiteiten verschijnen, Roomsche als die te Leuven, Luthersche gelijk die te Witten-

berg, en Gereformeerde gelijk die te Leiden. Een niet-confessioneele Universiteit kende men niet. En zoo zijn ook hier te lande onze drie aloude Universiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen confessioneel geboren. Met onze sinds overleden scholen te Franeker en elders, was het evenzoo.

Hierbij merk ik op, dat het m. i. niet aangaat, de Roomsche Universiteiten met de andere op eene lijn te stellen. Zoolang de Kerk één was, kon men spreken van belijdenis „der Waarheid" door de Kerk, hoewel het recht om dit te doen in werkelijkheid wegviel, zoodra de Kerk haar eenheid nog door andere, dan door zuiver geestelijke middelen poogde te handhaven. De Roomsche Kerk, die nog altijd beweert *de Kerk* en als zoodanig in het bezit van de Waarheid te zijn, kan dan ook op haar standpunt nu nog eene Roomsche universiteit stichten of beheerschen. De Lutherschen en Gereformeerden beweerden aanvankelijk wel degelijk de voortzetting te zijn van *de* christelijke Kerk, en trachtten diensvolgens wederkeerig elkander te verdringen. Toen had het nog zin, de universiteit te binden aan de belijdenis. Maar zoodra de Kerken elkander als deelen van *de* Kerk gingen beschouwen, en geen gezag ter beslechting van geschilpunten erkenden, werd het onmogelijk de „confessioneele" Universiteiten op ééne lijn te stellen met die Christelijke Universiteiten welke gedurende de middeneeuwen ontstaan zijn. Die Universiteiten mogen „confessioneel" geboren zijn, zij hebben niet „confessioneel" kunnen blijven leven. Hier en daar zijn zij gebonden gebleven aan den wil van *wereldlijke* machten.

21. Hierin is eerst verandering gekomen sinds de vorige eeuw. Langen tijd daarna gold het als regel, dat de Universiteit in naam aan *niets* mocht gebonden zijn, maar in de werkelijkheid moest zijn gekant tegen *alle*

Confessie. Thans loopt dit weêr om, en zag men in Zwitserland, in Engeland, in Amerika en ten onzent de confessioneele Universiteit het hoofd weer opheffen....

Hoe is hier nu, uit hooger gezichtspunt, te oordeelen? Heeft de confessioneele band bij eene Universiteit het recht, om zich te doen gelden, of heeft hij dit niet? Een Universiteit is geen Opleidingsschool. Ze heeft, om het eens zeer plat uit te drukken, óók wel een winkel, maar hoofdzaak is voor de Universiteit de fabriek, wel te verstaan, de fabriek der wetenschap. Er is in het leven van een volk, er is in het leven van de menschheid een niet te stuiten drang, om onze kennis van en onze heerschappij over de natuur uit te breiden, en geheel de wereld van ons menschelijk leven zóó te leeren verstaan, dat we dat leven in zijn krachten en ordeningen doorzien, en, dank zij die kennis, op het best en op het schoonst kunnen inrichten. In het zich wijden aan die taak bestaat de eigenlijke roeping van eene Universiteit. Hieruit volgt dat ze niet anders kan bedoelen, dan het werkelijk bestand en de waarachtige ordening der dingen te leeren kennen, iets wat men ook zoo kan uitdrukken, dat het haar alleen om *waarheid* te doen is.

Het staat derhalve vast, dat het aan eene universiteit om *waarheid* te doen is. Dit behoort bij het volgende betoog geen oogenblik uit het oog te worden verloren.

22. Ware het nu ons menschen gegund de *objectieve* waarheid te kennen, zoo zou dit onderzoek in alle tijden, voor alle volk en voor elk onderzoeker in dat volk, nooit anders dan éénzelfde karakter kunnen dragen. Maar zoo is het niet. God alleen kent de objectieve waarheid, wij kunnen het nooit verder brengen dan tot onze subjectieve opvatting van de waarheid. Die opvatting nu hangt samen met onze grondovertuiging, en die grondovertuiging wordt bepaald door onze innerlijke gesteldheid, door de nawerking van het verleden, en door het ideaal dat ons bezielt. En daar nu voorts die innerlijke gesteldheid, die nawerking der historie, en dat bezielend

> ideaal bij mensch en mensch hemelsbreed verschilt, en als gevolg hiervan de grondovertuiging van den één een geheel andere is dan die des anderen, gaat mensch en mensch uit van een zeer verschillend uitgangspunt. Noem dat uitgangspunt uw axioma, noem het uw levensbeginsel, noem het den wortel van uw geloof, altoos is er iets, dat ge als uw onderzoek begint medebrengt, namelijk *u zelven*, en in u zelven een beheerschend iets in uw *bewustzijn*. Reeds de enkele vraag of ge met heel uw ziel gelooft in God, of wel pantheïst zijt, of ook atheïst, is beslissend voor heel het veld van uw wetenschappelijk onderzoek.

Ongetwijfeld kan een mensch, bij het onderzoek der waarheid, zich zelf niet wegcijferen; de wijze waarop, het oog waarmee hij waarneemt zal op de uitkomsten van zijn onderzoek invloed hebben. Er is *samenhang* tusschen de grondovertuiging waarvan de onderzoeker uitgaat en zijn opvatting van de waarheid. Maar dit brengt niet mee dat iemands grondovertuiging niet door het aanschouwen der objectieve waarheid zou kunnen worden gewijzigd. Menigeen heeft, *mits hij de waarheid lief had meer dan zich zelven*, zijn eerste uitgangspunt moeten loslaten. Die loslating kan uiterst pijnlijk zijn, maar wie die liefde voor de waarheid niet in zich gevoelt doet beter zich met het onderzoek der waarheid niet in te laten.

Intusschen dient hierbij te worden opgemerkt, dat bij zeer vele onderzoekingen op het gebied der wetenschap het subjectieve uitgangspunt van den onderzoeker niet of weinig in aanmerking komt.

Doch dit nu daargelaten, — wat volgt uit de opmerkingen welke hier door Dr. K. worden gemaakt?

Ten eerste, dat elk onderzoeker verstandig zal doen met steeds te doen uitkomen dat de uitkomsten van zijn onderzoek altijd eenigermate beheerscht worden door zijn uitgangspunt, en in zoover geen objectieve waarde bezitten.

Ten tweede, dat, aan eene inrichting waar meerderen te samen de waarheid onderzoeken, noodzakelijk de een dezelfde zaak anders beschouwen zal dan de ander, vermits geen twee menschen *volkomen* hetzelfde uitgangspunt hebben.

Dit is stellig mee een der redenen geweest, waarom men ten slotte dat binden van hooger onderwijs aan eene confessie wel heeft moeten loslaten. Het zal steeds onmogelijk blijken een stel van waarlijk denkende mannen bijeen te brengen, wier uitgangspunt volkomen hetzelfde is. Maar het is ook onnoodig, juist omdat het kennen der objectieve waarheid aan geen mensch is gegeven, en dus ook het aanbrengen van die kennis niet de taak kan zijn van eenige universiteit.

Waar het echter wel, en waar het steeds op aankomt is, de methoden te leeren, welke ons in staat stellen om het onderzoek der waarheid zooveel mogelijk los te maken van dat persoonlijke uitgangspunt, van „ons eigen ik"; van die vooringenomenheid of dat vooroordeel, of die „levensbeschouwing", waardoor de *uitkomst* reeds vastgesteld is, vóórdat met het *onderzoek* naar de uitkomst wordt aangevangen.

23. Gaat het nu aan, om in eenzelfde Universiteit mannen aan het werk te zetten die in God Drieëenig gelooven, met anderen die een Alziel van den kosmos belijden, en straks ook met mannen, die alle bestaan van een God ontkennen? Dit hangt af van uw opvatting van een Faculteit en van een Universiteit. Verstaat ge beide aldus, dat elk hoogleeraar zelfgenoegzaam is, om heel de wetenschap, die hij voor zijn studie noodig heeft, zelf te onderzoeken, dan zou hiertegen op zichzelf geen bezwaar bestaan. Maar voelt ge dat dit alle perken van ons menschelijk vermogen verre overschrijden zou, en dat de éene onderzoeker den steun en de hulp van den anderen onderzoeker niet kan derven, dan geldt ook in de Universiteit *verdeeling*

van arbeid. Een Faculteit is dan een stel van mannen, die saâm arbeiden aan het onderzoek van eenzelfde gedeelte van het groote arbeidsveld, en een Universiteit is een vereeniging van faculteiten, die saâm een onderzoek van het geheele veld bedoelen. Doch dan spreekt het ook van zelf, dat deze mannen saâm van éénzelfde grondovertuiging moeten uitgaan, daar anders de arbeid van den één niet op den arbeid van den ander klopt. En dan natuurlijk konden ze niet verder komen. Of verbeeld u wat er van den bouw van het paleis op den Dam zou zijn terecht gekomen, zoo daaraan drie architecten tegelijk hadden gebouwd, elk naar een verschillend bestek.

M. i. strijdt het, gelijk ik zoo even zeide, niet met het wezen eener Universiteit, dat mannen van geheel verschillend uitgangspunt daaraan verbonden worden. Aan eene universiteit is de verdeeling van arbeid veel noodzakelijker dan de eenheid van uitgangspunt [1]).

Immers onderzoekt gewoonlijk elk hoogleeraar een deel van het arbeidsveld, zonder zich veel te bekommeren en ook te kunnen bekommeren om het onderzoek van een ander. Soms liggen de te onderzoeken terreinen zeer ver uit elkander. Bovendien komt het veel minder aan op de resultaten dan op de methode van het onderzoek, en daaromtrent kan altijd veel verschil van inzicht bestaan. Het is onredelijk van den eenen onderzoeker te eischen dat hij zijn methode wijzige naar de inzichten van zijn ambtgenoot. Zoo gaat ten slotte ieder zijn eigen gang. Hoe kan dat ook anders, waar telkens een jonger man, voortgekomen uit een andere omgeving, misschien afkomstig uit een ander land, zich moet aansluiten bij oudere collegaas, bij wie de „nawerking van het ver-

---

1) Voor de theologische faculteit is dit misschien anders, omdat deze — doch dan ook, voor zoover deze — de opleiding van theologanten voor een bepaalde kerk *ten doel* heeft.

leden", en het „bezielend ideaal" weer geheel van die van den nieuw aankomende verschilt?

Dat de eene onderzoeker den steun en de hulp van den anderen vaak behoeft, spreekt van zelf. Maar daarbij is hij niet gebonden aan den steun van hen die juist in dezelfde universiteit werkzaam zijn. Vaak zal die hulp juist het best buiten de eigen universiteit gezocht en gevonden worden.

De vergelijking van den universitairen arbeid met het bouwen van het Paleis op den Dam houdt dan ook geen steek.

Immers de Universiteit bouwt niet een paleis, het paleis der waarheid; maar ze leert hoe men de waarheid moet onderzoeken. De leeraren aan een Universiteit zouden eer kunnen worden vergeleken met hen, die, alvorens men aan het bouwen of fabriceeren gaat, den bodem onderzoeken en nagaan wat in den grond zit, hoe de stoffen zijn samengesteld, op welke wijze de rijkdommen uit den bodem gehaald kunnen worden. Bij dat onderzoek kan zeer goed de een een andere methode bezigen dan de ander; kan ieder op zich zelf arbeiden. Op grond van de verkregen inkomsten kan dan later de architect of de fabrikant of de mijnontginner aan het arbeiden gaan, om het publiek datgene te verschaffen wat het voor zijn behoeften noodig heeft.

Zoolang eene Universiteit niet beoogt te zijn eene opleidingsschool of een propaganda-inrichting, schijnt mij dat „uitgaan der hoogleeraren van ééne zelfde grondovertuiging" geenszins noodzakelijk. In elk geval is die noodzakelijkheid niet aangetoond.

24. Volgt reeds hieruit, dat éénheid van grondovertuiging onmisbaar is, wat ik „de winkel" bij „de fabriek" noemde, eischt dit evenzoo. Voor opleiding toch is eenheid een onmisbaar vereischte. Want wel moet

een student afweten van allerlei richtingen en argumentatiën, maar hij moet die critisch leeren beoordeelen van uit éénzelfde gezichtspunt.

Dit moet worden toegegeven. Maar dit bewijst dan ook niet, dat die éénheid noodig is voor eene Hoogeschool, vermits Doctor Kuyper zelf begonnen is te zeggen: een Universiteit is *geen* opleidingsschool (zie 21).

Vooral voor de Kerk kan zulk eene opleidingsschool wellicht onmisbaar zijn, maar dat in het algemeen een student allerlei richtingen en argumentatiën critisch moet leeren beoordeelen uit éénzelfde gezichtspunt, kan alleen begeerlijk worden geacht door hem, die òf dezen student wil africhten of opleiden voor een speciaal doel, (kerk, partij), òf die hem wil leeren alle dingen te bezien uit het oogpunt van het woord Gods, wijl hij dit houdt voor *de waarheid.* Doch juist van dit laatste motief is in al het voorafgaande bij Dr. Kuyper geen sprake. Het is dan ook iets geheel anders te beweren: er *is* eene objectieve, ons geopenbaarde waarheid, waaraan alles moet worden getoetst; *dáárom* zouden *allen* die aan *eenige* universiteit, welke ook, arbeiden van die waarheid behooren uit te gaan, — en: de leeraren aan *eene bepaalde Universiteit* moeten van dezelfde grondgedachte uitgaan, omdat zij anders hun werk niet behoorlijk verrichten of den student niet genoegzaam africhten kunnen.

25. En bij deze argumenten komt nu nog een derde. Een Universiteit is duur, peperduur. Zal nu dat geld voor een goed deel vrijwillig worden saamgebracht, dan spreekt het van zelf, dat niemand geld over heeft voor het wetenschappelijk onderzoek van twee mannen, waarvan de één stelselmatig elken steen loswrikt, dien de ander met veel inspanning pas had gemetseld.

Dit argument, hoewel geheel uit het leven gegrepen,

heeft te veel van een koopmansargument, dan dat het ernstige bespreking behoeft. Evenmin als wat daarop volgt:

26. En zegt men, laat de Overheid dan de Universiteit in stand houden, zoo is dit wel, mits aan haar dan maar niet de benoeming van hoogleeraren sta, want anders worden enkel hoogleeraren benoemd uit de mannen der bovendrijvende richting, en blijven de overtuigingen van de minderheden in het volk zonder wetenschappelijke ontwikkeling.

27. Staat het nu op de aangegeven gronden vast, dat doeltreffende universitaire inrichting binding van de Universiteit aan een grondovertuiging vordert, waarvan alle onderzoek aan die Universiteit zal uitgaan, dan rijst in de tweede plaats de vraag: op welke wijze zult ge haar daaraan binden?

Daar het tot dusver door Dr. K. geenszins bewezen is dat doeltreffende Universitaire inrichting binding vordert aan een grondovertuiging, zoo heeft de gestelde vraag geen beteekenis. Niettemin kan het volgende worden beaamd:

28. En dan staat het onder alle belijders van den Christus uiteraard vast, dat ze gebonden moet zijn *aan God.* Ook de Universiteit moet God dienen en Zijn Wijsheid verheerlijken. Nader mag gezegd, dat de Universiteit te binden is aan het *woord* van God, in alle manier waarop God zijn woord ons kond doet, in de natuur, in de historie, in ons eigen hart, in zijn Schriftuurlijke openbaring. Bedenkt wel, een Universiteit heeft niet enkel een Theologische faculteit, maar onderzoekt ook de natuur, de historie, de rechtssfeer en zooveel meer.

Dit kan, zeide ik, worden beaamd, omdat, indien alles behoort gebonden te zijn aan God, dit natuurlijk ook het geval moet zijn met elke Universiteit.

29. Te zeggen, dat ge haar bindt aan de Schrift, volstaat dus niet.

Waarop het woordje „dus” berust, is niet duidelijk.

30. Waar en op wat manier God ook spreekt, steeds heeft de Universiteit te luisteren en te volgen. Over de zaak bestaat dus geen verschil: de Universiteit is aan God en aan God alleen te binden altoos en overal waar God zijn Wijsheid, zijn Wil, zijn Ordening openbaar maakt, of door onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons *ik* ziet, is niet de zaak zelve, maar nooit anders dan het *beeld* van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind dan eene Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Luthersche, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoeking, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van éénheid van onderzoek bij verdeeling van arbeid geen sprake kan zijn, tenzij ge u vergewist hebt, dat aller subjective opvatting van Natuur en Schriftuur, èn in haar onderling verband, èn in haar beteekenis, een gelijke is voor wat de beginselen aangaat. Alleen mannen, die uit de Natuur en de Schriftuur tot éénzelfde levens- en wereldbeschouwing gekomen zijn, kunnen als architecten saâm bouwen aan eenzelfde huis.

Al hetgeen hier gezegd wordt is in het voorafgaande reeds genoegzaam besproken (1, 3, 8, 10, 22 en 23).

Slechts zij nog de aandacht gevestigd op de laatste zinsnede.

Het is wederom het beeld van den architect, die een huis bouwt. Inderdaad, ware dit de roeping der Universiteit, men zou aan hetgeen daaraan voorafgaat eenige waarde

kunnen hechten Maar niet, als men beaamt hetgeen Dr. Kuyper zelf over het bedoelen eener universiteit heeft geschreven. (Zie 21). Niet om een op subjectieve inzichten berustend gebouw, maar om het onderzoek der objectieve waarheid is het te doen.

Het bezigen van dit beeld bewijst m. i. dat Dr. Kuyper veel te groote waarde toekent aan „de wetenschap". Evenals ook de Hoogleeraar Rutgers deed, toen hij, blijkens het in de Heraut van 9 Juli voorkomend verslag, zeide dat niet de kerken kunnen „uitspraak doen over de beginselen der wetenschap", maar dat „de gereformeerde mannen zulke beginselen moeten opsporen en vaststellen". In plaats van als nederige arbeiders steeds dieper door te dringen in de waarheid welke God ons heeft geopenbaard, en die alleen de ware grondslag is en zal blijven van alle onderzoek, wil men de grondslagen van het gebouw door een Senaat of faculteit doen „vaststellen", om dan daarop het gebouw der wetenschap op te trekken. Dat gebouw kan dan door de groep, welke die stichting in het leven riep, als het vast gebouw der gereformeerde waarheid vol bewondering worden aangestaard.

Doch vervalt men daardoor niet in de fout, die men vaak aan de „ongeloovige wetenschap" heeft verweten? Men spot met die „resultaten der wetenschap", welke den eenen dag afbreekt wat zij den vorigen heeft opgebouwd Maar zullen die resultaten der „geloovige wetenschap" veel vaster zijn? Hij die bedenkt, hoever nu reeds Dr. Kuyper zelf verwijderd is van het standpunt, ten aanzien van de verhouding van Kerk en Staat door het Calvinisme ingenomen, zal zeker het zijne daarbij denken. In het wezen der zaak komt ook hier weer de rede en de wijsheid der menschen in de plaats van de waarheid Gods.

31. Die eenheid nu van levens- en wereldbeschouwing mag en kan geen incidenteele zijn. De Universiteit verduurt de eeuwen, en alzoo is het eisch dat ge een zoodanige eenheid in levens- en wereldbeschouwing aanwijst, die niet het toevallig resultaat is van een tijdelijke overeenstemming, maar wier continuïteit in het volksleven zelf door zijn aard en historie gewaarborgd ligt. Ze moet derhalve gegrepen worden in die scherpbelijnde onderscheidene richtingen, die zich historisch in het volksleven hebben afgeteekend. En uit dien hoofde nu is het, dat voor eene Universiteit de binding aan het woord van God alleen denkbaar is door binding aan de Gereformeerde levens- en wereldbeschouwing, of korter gezegd, door binding aan de Gereformeerde beginselen, overmits hierin alleen voor allen saâm ligt uitgedrukt aller grondovertuiging omtrent het woord van God dat in Natuur en Schriftuur tot ons komt....

De schrijver is nu reeds zoover gekomen, dat hij het „woord van God'' en de „gereformeerde levensbeschouwing en gereformeerde beginselen'' geheel op ééne lijn stelt: „binding van *eene* Universiteit aan het woord van God alleen *denkbaar*'' enz.! Het is kras, maar niet te kras. Inderdaad wordt, in de gedachte van Dr. K., het woord van God gebonden aan de Geref. beginselen, niet omgekeerd. Wel meenen hij en zijne volgelingen dat zij zelven zich binden aan Gods Woord, maar bij verschil van inzicht daaromtrent beslist . . . de meerdere of mindere overeenstemming van dat inzicht met de gereformeerde levensbeschouwing, zooals die zich uitspreekt in zekeren kring.

„De Universiteit verduurt de eeuwen", het zij zoo. Maar „levens- en wereldbeschouwingen", ook die van een volk, gaan soms spoedig voorbij, of worden door andere verdrongen. Als „grondslagen" voor eene stichting van zóó langen duur schijnen zij niet erg vertrouwbaar.

32. Doch hoe is deze band aan het alzijdige woord van

God door de belijdenis der Gereformeerde beginselen nu bedoeld? Wil het zeggen dat ge aan uw hoogleeraren een breede Syllabus voorlegt van stellingen op elk terrein van wetenschap, die ze hebben te aanvaarden, waar ze niet aan raken mogen, en die ze op papegaaienmanier hebben na te praten? Natuurlijk niet. Dan toch zou er noch onderzoek noch wetenschap zijn. Neen, integendeel, de bedoeling is, dat de onderzoekers het alzijdige woord van God in Natuur en Schriftuur, en dat wel in de eerste plaats tot op den diepsten bodem zullen onderzoeken, om juist daardoor de wetenschappelijke juistheid der Gereformeerde beginselen in het licht te stellen, en waar noodig de historische lijnen ervan zuiverder en verder door te trekken. Ik gaf als vrucht van mijn onderzoek eene Theologische Encyclopedie uit, maar is nu in heel dit werk ook maar ergens sprake van napraten, of zijn de conclusiën er in niet uit den diepsten wortel van ons leven en ons denken opgetrokken? Nooit is het dan ook anders beweerd. En vraagt ge, of zoo dan niet weer alles op den lossen subjectieven schroef wordt gezet, dan luidt mijn antwoord: Daartegen ligt uw waarborg in de éénheid van grondovertuiging, zich uitsprekend in de gezamelijke belijdenis der Gereformeerde beginselen. Want nog eens, een Universiteit is een wetenschappelijke inrichting, en geen enkel hoogleeraar heeft dus het recht, om naar willekeur iets voor een Gereformeerd beginsel uit te geven; integendeel wat hij beweert moet hij bewijzen. Hij moet bewijzen dat zijn opvatting van de Gereformeerde beginselen historisch de juiste is. Wat er zich voor uitgeeft, maar het niet is, moet hij wetenschappelijk bestrijden. En zoo hij bevindt dat in het Gereformeerd verleden voor waarheid is aangezien, wat niet naar het alzijdige woord van God in Natuur en Schriftuur is, moet hij plichtshalve, en om Gods wil, wat verkeerd was opnieuw in de smeltkroes werpen en uitzuiveren.

Ook over deze toepassing der beginselen in de praktijk valt veel te zeggen.

Vooreerst wat het beroep van Dr. Kuyper op zich

zelven aangaat. Dit beroep bewijst het tegendeel van wat te bewijzen viel.

Dr. Kuyper immers is *niet* een kweekeling der Universiteit „op den grondslag der Gereformeerde beginselen", maar een kweekeling eener „ongeloovige" Universiteit. Daar heeft hij zich gevormd onder de leiding van de voortreflijkste vrijgeesten, van mannen die hem geleerd hebben de waarheid te onderzoeken; zich los te maken van vooraf opgevatte denkbeelden, en aldus, onbekommerd om de uitkomst, wat anderen gedacht hebben zelfstandig na te denken. Die mannen hebben niet enkel den moed gehad, ter wille van de waarheid of van wat zij voor waarheid hielden te breken met het geloof in de historische vertrouwbaarheid der Schrift, maar zij hebben ook den moed gehad — en dit wordt wel eens vergeten — vele vooroordeelen tegen de Gereformeerden uit de wereld te helpen, zoodat de Gereformeerden zelf de herstelling van hun goeden naam niet in de laatste plaats te danken hebben aan eenige „ongeloovige" hoogleeraren der Leidsche Universiteit.

Dr. Kuyper, die vaak openlijk hen voor hun leiding gedankt en dus zeker veel aan hun methode te danken heeft, heeft nu op zijn beurt vrije kritiek uitgeoefend over de Gereformeerden, en is in velerlei opzichten van hen afgeweken; ja op staatkundig gebied, ten aanzien van de verhouding der Overheid tot de Kerk, gaat hij vlak tegen Calvijn in, natuurlijk bewerende dat Calvijn en de Calvinisten van vroeger zijn afgeweken van „het Gereformeerde beginsel". Afgeweken dus op het hoofdpunt van het Calvinistische Staatsrecht; zóózeer afgeweken dat, naar zijne meening, die afwijking „door God is gestraft geworden.". Al wat, van Calvijn af tot nog voor weinige jaren, de *eenig eigenaardige*, maar dan ook de vaste overtuiging was welke *op staatkundig* gebied

door de strengste Calvinisten werd gekoesterd, blijkt nu te zijn eene afwijking, door God gestraft maar door Dr. Kuyper gecorrigeerd.

Hieruit blijkt dus, zal Dr. Kuyper zeggen, dat in werkelijkheid niet eene heerschende levensbeschouwing, maar wel degelijk het Woord van God beslissend is, ook in eene Universiteit op Gereformeerden grondslag. Want die afwijking is door hem verdedigd op schriftuurlijke gronden.

Maar, daargelaten nu dat, indien dit werkelijk zoo is, die „band aan de levensbeschouwing" dan ook weinig te beteekenen heeft en evengoed weg kan blijven, uit het oog mag niet worden verloren, dat deze correctie van een zoo gewichtig gereformeerd beginsel is ondernomen door een man, die vóóraf zich een grooten politieken aanhang had verzekerd. Jaren en jaren lang was het Gereformeerd publiek bewerkt; was het politiek zoowel als kerkelijk georganiseerd. De hoogleeraar was tegelijkertijd partijhoofd, en de Gereformeerden waren een politieke partij geworden. Daardoor is het mogelijk geworden, dat een groot deel der gereformeerden zich de correctie heeft laten welgevallen. Wie niet spoedig genoeg meeging kwam buiten „de partij" te staan, en verloor daardoor bijna allen invloed.

Maar quod licet Iovi non licet bovi 1).

De exceptioneele verhouding waarin de hoogleeraar Kuyper staat tot het Gereformeerde volk, kan niet als maatstaf dienen van hetgeen ook door gewone menschen zal mogen gedaan worden.

Daartoe kan wel dienen hetgeen met mij zelven is voorgevallen. Ik herinner alleen aan hetgeen met mij

---

1) Met toespeling op het bekende amerikaansche Boss (baas) stelsel, zou men kunnen vertalen: wat vrijstaat aan den Boss staat niet vrij aan den os.

is geschied, toen ik afweek van het gemeen gevoelen der Gereformeerden omtrent de doodstraf. Hoewel steeds door de beste kenners, door Dr. Kuyper zelven niet het minst, als echt gereformeerd aan de gemeente voorgesteld, ben ik als hoogleeraar, zoodra ik mijn twijfel uitsprak niet over de verbindbaarheid, maar over de beteekenis en de bedoeling van Genesis IX : 6, deswegens verdacht geworden en in staat van beschuldiging gesteld. Mijne meening ging in tegen wat „de Gereformeerden" steeds hadden geleerd. Wat ik, hoewel ook „Gereformeerd", er over dacht, scheen minder ter zake dienende te zijn. Naar mijn overige gevoelens op strafrechtelijk gebied werd zelfs geen onderzoek gedaan; het gereformeerde volk zelf betrok de wacht; het liet de bewaking der beginselen niet eens over aan de daarvoor aangewezen wetenschappelijk gevormde Curatoren, en deed zelf uitspraak in hoogste instantie. Ja, zelfs mijn bevoegdheid om iets minder vriendelijks te zeggen van de Calvinisten werd mij betwist. — Dit alles is de juiste toepassing in *normale* omstandigheden van de door Dr. K. verkondigde stellingen. Men mag slechts verkondigen wat het „Gereformeerde volk" voor waar, voor overeenkomstig de Schrift, houdt; doet men dat niet, dan moet men den Gereformeerden kring verlaten, — tenzij men, gelijk Dr. K., zulk een geweldigen invloed heeft, dat men dien kring zelven aan zich onderworpen heeft. In dat geval wordt men toegelaten tot het bewijs, dat „de opvatting van de Gereformeerde beginselen *historisch* de juiste is", en het „volk" neemt dit aan, zelfs al blijkt, zooals ik reeds opmerkte, uit de historie juist het tegendeel.

Volgt nu daaruit dat „de hoogleeraren op elk terrein van wetenschap een breeden syllabus van stellingen hebben te aanvaarden, waar ze niet aan raken mogen en die ze op papegaaien manier hebben na te praten"?

In geenen deele.

Personen, die voor een bepaald doel worden opgeleid, en met het oog daarop aan vaststaande beginselen worden vastgeklonken, behoeven daarom nog volstrekt niet papegaaien of napraters te worden. Zelfs behoeft niet te worden ondersteld dat ze minder ontwikkeld zijn of minder scherp denken dan anderen. Hij die weet, hoe b. v. een Jezuiet wordt „getraind", alvorens hij als P. J. openlijk den strijd voor het behoud der R. C. Kerk aanvaardt, is vol bewondering èn voor de weldoordachtheid van het opleidingsstelsel èn voor de alzijdigheid der intellectueele ontwikkeling, èn voor de geleerdheid en scherpzinnigheid van den Pater Jezuiet; inzonderheid voor de wijze waarop de kweekeling „allerlei richtingen en argumentatiën critisch heeft leeren beoordeelen van uit éénzelfde gezichtspunt." Maar deze Paters stellen zich niet ten taak de waarheid te onderzoeken. Dat is niet hun roeping. Zij worden opgeleid voor een ander doel; voor den strijd voor het behoud der R. C. Kerk.

Evenzoo heeft de opleiding der gereformeerde studenten, — Dr. K. zegt het zelf — ten doel „om de wetenschappelijke juistheid der Gereformeerde beginselen in het licht te stellen." Wie tot dát doel dus niet meewerkt, behoort in den kring der Universiteit niet t'huis.

Verliest nu, door het stellen van dát doel, de universiteit zelve hare beteekenis?

Naar mij voorkomt, ongetwijfeld.

Bij de opleiding tot den dienst in de Kerk mag het doel nimmer uit het oog worden verloren. Zij die daarvoor worden opgeleid moeten de belijdenis der Kerk medebelijden; de leden der Kerk hebben recht te verwachten, dat hun niet allerlei wordt opgedischt, waarvan zij de waarde niet kunnen onderzoeken, en dat toch op de gemeente, indien het met de waarheid in strijd is,

stellig een slechten invloed zou hebben. Zeer terecht wil dan ook de Kerk zelve door haar eigen natuurlijke organen toezicht houden op de opleiding, en deze niet uit hare handen geven, of haar toevertrouwen aan personen, die als zoodanig niet tot de kerkelijke organisatie behooren. Dat hier dikwijls een moeielijke strijd kan ontstaan, wie zal het ontkennen? De leeraar kan, gedurende de uitoefening van zijn bediening, tot twijfel geraken, en zich genoodzaakt zien òf heen te gaan, òf de gemeente te bemoeilijken door haar iets op te dringen wat ze niet wil. Juist omdat de leeraar niet volkomen vrij is, geniet hij niet altijd dat gezag dat wenschelijk is; immers, zoo oordeelt men allicht, hij *moet* spreken zooals hij doet, wil hij niet zijn bestaan verliezen of met zijn vrienden en naaste omgeving in conflict komen.

Maar bij eene Universiteit is het eenige doel de waarheid te onderzoeken; niet eene leer te verkondigen of een stelsel te verdedigen. De hoogleeraar moet vrij zijn, en ook op elk oogenblik zijn gevoelen kunnen uitspreken; hij kan niet, zooals de leeraar op den kansel vaak doen kan, het twijfelachtige laten liggen, maar moet onderzoeken wat hij op zijn weg vindt. Juist in die zekerheid, dat hij geen belang hoegenaamd er bij kan hebben om zus of zoo te spreken, ligt voor ons een reden om hem te vertrouwen, en waar, gelijk nu nog onlangs in Duitschland, de Regeering de hoogleeraren in hun vrijheid van onderzoek belemmert, daar daalt onmiddelijk de waarde van de Universiteit zelve.

Hoe meer de noodzakelijke vrijheid belemmerd, en aan de groote menigte gelegenheid gegeven wordt haar gevoelen tegenover dat der beoefenaren van de wetenschap te doen gelden, hoe sneller de Universiteit zelve tot een africhtings-instituut verschrompelen moet, zelfs

al mocht het haar gelukken ook op den duur wetenschappelijke mannen aan zich te verbinden.

Aan eene Universiteit wier doel is, „de wetenschappelijke juistheid der gereformeerde beginselen in het licht te stellen", waar den hoogleeraar, op straffe van ontslag, de verplichting wordt opgelegd „te bewijzen dat zijn opvatting van de gereformeerde beginselen historisch de juiste is", is men gedwongen steeds te spreken en te denken in de taal en in de richting van het „gereformeerde volk", van welks bijdragen het bestaan der stichting afhangt, dat vaak zijn vooroordeelen en zijn vooringenomenheid aanziet voor *de* waarheid, en dat, daar dit volk uit zijn aard evengoed zondig is als het niet-gereformeerde volk, dikwijls stijfhoofdigheid en eenzijdigheid verwart met volharding en trouw aan het beginsel. Het is zeer zeker voor *ieder onzer* uiterst moeilijk zich aan evengenoemde zoo voor de hand liggende verwarring van denkbeelden niet schuldig te maken, doch juist daarom is het dan ook zoo bedenkelijk, het *onderzoek naar de waarheid* afhankelijk te stellen van zekere uitkomsten, en, indien die uitkomsten niet worden gevonden door den onderzoeker, dezen dan te zetten op zwart zaad en te bannen uit den kring van vrienden en geloofsgenooten.

Een zoodanig ingerichte Universiteit kan zeker een voortreflijke instelling zijn ter levering van dienaren der Kerk; hoewel het de vraag is, of zij dan niet behoort uit te gaan van de Kerk, die zij wil dienen.

Zij kan misschien ook een voortreffelijke instelling zijn ter levering van mannen, wier doel het is zekere gevoelens te verdedigen of eene politieke partij te steunen.

Maar eene instelling waarin men, enkel zich gebonden achtende aan de openbaring Gods, de waarheid vrijelijk onderzoekt, is zij niet.

Maar, gelijk geschreven is: Hetgeen het oog niet heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des menschen niet is opgeklommen, hetgeen God bereid heeft dien die hem liefhebben.

Doch God heeft [*het*] ons geopenbaard door Zijnen Geest: want de Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods.

Want wie van de menschen weet hetgeen des menschen is, dan de geest des menschen die in hem is? alzoo weet ook niemand hetgeen Gods is, dan de Geest Gods.

Doch wij hebben niet ontvangen den geest der wereld, maar den Geest die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen die ons van God geschonken zijn;

Dewelke wij ook spreken, niet met woorden die de menschelijke wijsheid leert, maar met [*woorden*] die de Heilige Geest leert, geestelijke dingen met geestelijke zamenvoegende.

Maar de natuurlijke mensch begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn; want zij zijn hem dwaasheid, en hij kan ze niet verstaan, omdat zij geestelijk onderscheiden worden.

Doch de geestelijke [*mensch*] onderscheidt wel alle dingen, maar hij zelf wordt van niemand onderscheiden.

Want wie heeft den zin des Heeren gekend, die hem zouden onderrichten? Maar wij hebben den zin van Christus. 1 Cor. II : 9—16.

Ik heb tot dusver des hoogleeraars betoog op den voet gevolgd, en getracht aan te toonen dat daarmee in geenen deele bewezen wordt wat de spreker zich te bewijzen had voorgesteld. Veeleer komt het mij voor, dat het betoog berust op allerlei sofismen, en het is opmerkelijk, dat evenmin nu als vroeger in Dr. K.'s betoog ook maar met één enkel woord een beroep gedaan wordt op de

H. Schrift zelve. Wij hebben hier blijkbaar te doen met een stelsel, dat, wellicht scherpzinnig, in elk geval gewoon menschelijk is, en zich op geen gezag der H. Schrift kan beroepen.

Het zou misschien het voorzichtigst zijn het hierbij te laten. Maar ik wil ook mijn eigen gevoelen uitspreken; omdat ik mij, evenmin als met de formule „op den grondslag van zekere beginselen", vereenigen kan met de formule „op den grondslag der Heilige Schrift". Ik acht mij verplicht de redenen daarvan bloot te leggen.

Zij die gelooven dat God ons in de Heilige Schrift eene bijzondere openbaring gegeven heeft van Zijn wezen, van Zijn schepping en van Zijn verlossingsplan — en ik behoor tot dezen — aanvaarden, dit spreekt van zelf, die openbaring als *een feit*, dat even onmogelijk weg te redeneeren valt als de feiten die wij waarnemen in de natuur en in de historie der menschheid.

Die feiten *zijn* de *vaste grondslag* van alle dingen, onverschillig of wij menschen het al dan niet gelooven.

Andere vastigheden zijn er niet, en het is ijdel en verkeerd daarenboven te zoeken naar een vast stelsel, hetwelk toch nooit iets anders is dan een menschelijk, dus feilbaar fabrikaat.

Wij moeten niet zoeken naar vastheid.

Maar wij moeten wel zoeken naar waarheid.

Onze „voorstellingen" moeten steeds meer in overeenstemming worden met de waarheid zelve; met de openbaring Gods in natuur en Schriftuur.

Doch wat verhindert ons zoo vaak, tot die overeenstemming te geraken?

Immers, gelijk Dr. Kuyper zelf zegt, „onze menschelijke beperktheid en onze zondige zelfverduistering".

Het is onze zedelijke achteruitgang die de juiste werking van ons verstand belemmert.

Wij moeten daarom niet zoeken naar een stelsel dat vastheid geeft, maar naar eene levende kracht die ons zedelijk bewustzijn herstelt.

Ware de mensch zondeloos; ware hij aan God gebonden gebleven en niet tegen Hem in opstand gekomen; ware hij nog éénes geestes met zijn Schepper, zoo zoude hij al de werken Gods kunnen onderzoeken en leeren kennen, zonder telkens te vervallen in allerlei dwalingen.

Daarom is het voor ons niet de vraag hoe de wetenschap aan een beginsel, maar hoe wij zelven weer aan God gebonden worden.

Vermits nu God zich geopenbaard heeft in onzen Heer Jezus Christus, die leeft in eeuwigheid, en als Koning moet heerschen, zoo moet ook hij, die wetenschappelijke studies maakt, zijn wil en zijn geest onderwerpen aan dien oppersten Leidsman.

Dien Leidsman kennen wij uit de historie der kerk; uit de profeten des Ouden en de getuigen des Nieuwen Testaments die ons Zijn beeld hebben geteekend en voor ons Zijne woorden hebben bewaard.

Maar wij kennen Hem bovendien, en meer nog, door het leven zelf. Want Hij wil zich nog met een iegelijk onzer in verbinding stellen.

Vrijelijk kunnen wij alles onderzoeken, omdat Hij ons leiden zal; omdat Hij ons leeren zal alle dingen in het juiste licht te beschouwen; ons „eigen ik", dat ons altijd in den weg zit, onzen hoogmoed en eigenwaan, onze heb- en heerschzucht, onzen nijd en afgunst en wat dies meer zij, af te leggen, en ook bij het onderzoek der waarheid te overwinnen. Zeker kennen wij Hem uit de Schriften; maar Hij zelf moet ons, evenals den Emmaüsgangers, de Schriften leeren verstaan, zoodat niet de Schrift, nog minder een systeem over de Schrift, maar Jezus Christus zelf onze Leidsman wordt.

Dit is niet een stelsel door een mensch uitgedacht; neen, het is de openbaring zelve die ons in de Schrift wordt gegeven, waarin zonder ophouden Christus zelf zich stelt als het middenpunt van alles; als het levende brood, als den weg en de waarheid en het leven, en waarin de Apostelen altijd weer ons van de menschen af en naar Jezus wijzen, als naar eene verborgenheid die bedekt was en welke niemand van de Oversten dezer wereld gekend heeft.

Dit moge nu mystiek zijn, en Dr. Kuyper moge beweren dat Luther, Zwingli en Calvijn Europa gered en aan de Christelijke religie een nieuwe toekomst gewaarborgd hebben; ook moge de ongeloovige, d. w. z. de zich van Christus losgemaakt hebbende wetenschap, met dit mysticisme den spot drijven. Maar dit belet niet dat wat ik zeide bijbelsch is, en dat de Bijbel zelf heel wat minder „intellectualistisch" is dan „de gereformeerde beginselen." Voorts zie ik niet hoe men, zonder in strijd te raken met al wat wij rondom ons zien, zeggen kan dat Luther, Zwingli en Calvijn aan de christelijke religie een toekomst gewaarborgd hebben. Ik geloof dat alleen Christus ons dien waarborg schenkt. Wanneer men van Jezus Christus niet een beeld maakt naar eigen inzicht, maar Hem neemt zóó als Hij zich ons in de Evangeliën vertoont, en dóórdringt in Zijne gedachten, zal men al spoedig bemerken, dat die „mystiek" leidt tot zeer praktische resultaten.

Hadden b.v. onze voorouders in vorige eeuwen zich meer toegelegd op het persoonlijk belijden van den Christus dan op het vaststellen, handhaven en opdringen van stelsels, dan zou onze geschiedenis van Oost-Indië er zeker heel wat beter uitzien dan thans helaas! het geval is. De sociale moeielijkheden zouden zich niet zoo hebben opgestapeld; tegen veel onrechtmatigs zou, aller-

eerst door de Christus-belijders, met kracht zijn opgekomen, zonder dat tegelijkertijd, gelijk door velen geschiedt die van Jezus slechts aannemen wat in hun kraam te pas komt, het evangelie der ontevredenheid werd gepredikt. Die belijders zouden de rijken hebben gewaarschuwd wegens hunne verkwistingen en onbarmhartigheden, zonder nochtans zich gerechtigd te achten hen, in plaats van voor den rechterstoel Gods, voor den rechterstoel van belanghebbende, vaak even zelfzuchtige „kleine luyden" te dagen. Voor de rechten des volks zouden zij hebben gepleit tegenover eene Overheid, die telkens vergeet dat hare macht is van God, en juist daarom beperkt door de wetten Gods, maar tevens zouden zij gepleit hebben tegen het overbrengen van de macht en de heerschappij op die kringen, die meer dan andere juist aan gezag en leiding behoefte hebben. Nimmer zouden zij de macchiavellistische staatkunde, die meer en meer de wereld gaat beheerschen, hebben gesteund door hun gezag. Op elk gebied, zoowel op dat der philantropie als op dat der geneeskunde, zoowel op dat der letteren als op dat van staats- en volkenrecht, zou de hoogleeraar, zonder vooraf zich aan eenig systeem te binden, den invloed van de leiding des Heeren ondervonden, en de beteekenis daarvan in zijn onderwijs aangetoond hebben. En ook nu nog, het moge mystiek klinken, ken ik, ook bij het onderzoek van de waarheid, voor den Gereformeerde, voor den Lutheraan, voor den Roomsche, voor den Ethische geen veiliger en geen meer praktischen weg, dan Jezus Christus zelven.

Vraagt men, of het dan praktisch mogelijk zou zijn ooit een Universiteit op te richten van ware Christusbelijders, en of het niet onmogelijk is, op zulk eene belijdenis eenige contrôle uit te oefenen, dan antwoord ik het volgende.

Het is, zooals zoo duidelijk blijkt uit het Johannes-evangelie, de bedoeling des Heeren geweest, dat zijne belijders zouden zijn één Lichaam, waarvan Hij zelf was het hoofd. Niets is er in de Schrift, dat ons belet aan te nemen, dat in dat éene Lichaam de een meer gezag moet uitoefenen dan de ander; dat, ter bewaring van orde en ter leiding der geesten, eene hiërachie noodig is. Maar van het oogenblik af dat deze hiërarchie op andere wijze dan door Jezus zelven bedoeld is, nl. door macht en geweld, zich heeft pogen te handhaven, en een macht over de kerk de zedelijke autoriteit in het Lichaam van Christus heeft vervangen, moest die natuurlijke of organische eenheid te niet gaan, en het Lichaam Christi plaats maken voor eene kolossale, door machthebbers geregeerde organisatie. Deze kon de door Christus gewilde eenheid niet handhaven, zelfs niet naar het uitwendige, zoodat die georganiseerde kerk in deelen gesplitst is, waarvan elk deel min of meer berust op een theologisch stelsel, en geenerlei macht bezit, voor zoover althans het niet, met behulp der wereldlijke macht, zich in het bezit heeft weten te handhaven of te stellen van een deel der oude kerkelijke macht. Nog steeds willen de menschen door stelsels en andere hulpmiddelen „de Waarheid" stutten. Aan den Heer der Gemeente zelven, die de Waarheid is, aan Hem alleen ten minste, vertrouwen zij die taak niet toe.

Wij leven in dien toestand van kerkelijke gedeeldheid, en hebben dien te aanvaarden. Voorloopig zal dus wel elk deel der Kerk de dienaren der Kerk moeten opleiden, met het oog op de behoeften van dat deel. Ik althans vermeet mij niet het tegendeel te beweren.

Maar wij christenen zeggen nog steeds te gelooven in eene algemeene Christelijke Kerk. Voor ons geloofsoog bestaat die, en zij moet eenmaal op aarde ook uitwendig

worden gerealiseerd. Zekerlijk zal die algemeene Kerk niet alle menschen omvatten; misschien veel minder dan thans; maar zij zal en moet zijn één in Jezus Christus. Eén en ongedeeld. Met geen andere hiërarchie, dan een zoodanige waarvan elk lid zich persoonlijk onderwerpt aan het Hoofd der gemeente, en geen ander gezag uitoefent, dan 't welk in het oog der geloovigen een natuurlijk gevolg is van die onderwerping. Pausen, die openlijk vierkant in strijd leven met al wat God geboden, met al wat Christus gewild en gesproken heeft, en niettemin meenen aanspraak te hebben op machtsuitoefening over het Lichaam des Heeren, zullen, als de Kerk weer één geworden is, niet meer denkbaar zijn.

In de voortreflijke rede „*Blijft in Hem*", onlangs door den Hoogleeraar J. H. Gunning als afscheidswoord tot zijn studenten gericht, staat hierover veel, dat mijns bedunkens door *alle* christenen ernstig diende te worden overwogen.

Welke zou, indien er eene reformatie kwam welke niet leidt tot scheuring, maar tot eenheid der Kerk, de houding der Kerk moeten zijn tegenover de wetenschap? Dan zou die Kerk, wier leden zich bij het onderzoeken der waarheid op elk gebied volkomen vrij zouden gevoelen, uit haar midden tot hoogleeraren diegenen kiezen, die het geschiktst waren voor de beoefening der wetenschap. Zij zou die hoogleeraren aan niets anders binden, dan aan datgene waaraan zij ook zelve gebonden is; aan de leiding des Heeren; aan de zedelijke autoriteit, die de besten in de Kerk van zelf uitoefenen; aan de consciëntie der hoogleeraren zelven. Natuurlijk zou er menig verschil van gevoelen, menige strijd zijn, maar geen menschelijke macht zou daarin te beslissen hebben. Daarentegen zouden onder de leiding des Heeren de beoefenaars der wetenschap leeren, zich te ont-

doen van hun „eigen ik", hun waanwijsheid, hun ijverzucht enz., tengevolge waarvan de waarheid zich spoediger dan thans zou baan breken. Aan niemand onzer, zoomin aan een mensch als aan het Lichaam des Heeren zelf, is de gave der onfeilbaarheid gegeven; zij ligt dus, hoe noodig de R. C. Kerk haar oordeele en hoe wenschelijk zij naar menschelijke redeneering schijnen moge, niet in het Godsplan. Doch de feilbare beoefenaars der wetenschap zouden hun inzichten dan ook niet uitgeven voor goddelijke waarheid, noch bepalen wat de menschen hebben te gelooven of voor waar te houden, noch punten „vaststellen" waarvan zij bij het onderzoek der waarheid hebben uit te gaan; maar zij zouden er steeds op wijzen, hoe uit Hem, die de onuitputtelijke bron der kennis is, altijd weer helder en steeds klaarder water kan worden geput, en de hoorders zouden, door den smaak en het gebruik van het water, de bruikbaarheid ervan wel leeren beoordeelen.

En welke moet nu de houding der christenen zijn, zoolang de Kerk nog gedeeld is? Moeten zij nu die gedeeldheid overbrengen op het gebied der wetenschap; moeten zij nu ook de wetenschap zelve, het onderzoek der waarheid, afhankelijk maken van het goedvinden van menschen, of haar doen steunen op menschelijke stelsels?

Dat is eenvoudig onmogelijk en daartegen zal dan ook steeds de menschheid in verzet komen. De Kerk heeft, juist omdat zij niet één was, van lieverlede het gebied der wetenschap voor een groot deel moeten overlaten aan hen, die niet alleen geen menschelijk, maar ook geen goddelijk gezag erkennen. In ons land schijnt het zelfs den machthebbers uiterst moeilijk aan te nemen, dat een man, die nog den Christus naar de Schriften belijdt, een wetenschappelijk man kan zijn, geschikt voor

het onderwijs. De belijders van den Christus naar de Schriften zijn zoo goed als uitgesloten uit de Universiteiten.

Ik klaag daarover niet; de christenen hebben verdiend wat hun overkomt, en zoolang hun eenheid in Jezus Christus niet hersteld wordt, zullen zij nog wel ergere dingen beleven. Dat de wereld zich, bij het onderzoek der waarheid, niet buigen wil onder menschelijke stelsels, daaraan heeft zij volkomen gelijk.

Maar dit behoeft de Christenen, die wèl inzien hoe verderfelijk het is het onderzoek der waarheid los te maken van Gods openbaring, van Hem die de Waarheid en het leven is, niet tot stilzitten te dwingen.

Niet tot het vormen van een afzonderlijke Universiteit op een of anderen grondslag zijn zij geroepen, maar wel kunnen zij mannen uit hun midden aanstellen om, vooral in die vakken waarin het zoo hoog noodig is den band tusschen God en de wetenschap in het licht te stellen, aan de bestaande Universiteiten college te geven.

Een Universiteit enkel uit Christusbelijders bestaande is vooralsnog onmogelijk. Ik zou ze ook niet noodig of wenschelijk achten. Veel heerlijker acht ik het, hoe moeilijk de taak voor den hoogleeraar ook zijn moge, als Christusbelijder op te treden te midden van — zoo noodig tegenover — de verwerpers van den Christus, en, ook tegenover een ongeloovige jongelingschap, dag aan dag aan te wijzen hoe menig vraagstuk eerst dan tot zijn recht en tot een behoorlijke oplossing kan komen, wanneer het geplaatst wordt onder het licht van het Evangelie.

Groot en zegenrijk zou de invloed kunnen zijn, die van zulke belijders des Heeren uitging, mits deze dan ook volkomen vrij bleven, en ten aanzien van hetgeen zij wenschen te zeggen onder geen enkele curateele werden geplaatst. *Hun* geloof en *hun* wetenschap moet

den weg bepalen dien zij te volgen hebben; niet de wijsheid die schuilt bij curatoren of andere menschen. Hetgeen de hoogleeraar leert, moet niet afhangen van het goedvinden van curatoren en nog minder van kleine of groote geldschieters; tegenover den hoogleeraar moet men niet het recht hebben te zeggen, wat mij eenmaal van christelijke zijde is toegevoegd: wiens brood men eet, diens woord men spreekt! Neen, alleen de Heere Jezus zelf zij Degeen wiens woord men spreekt, en niemand anders!

Voorzeker is het mogelijk, dat zulk een hoogleeraar, na aangesteld te zijn, van het geloof in Jezus Christus afvalt; of dat hij bemerkt niet den Zoon Gods te hebben gediend, maar enkel een Christusbeeld; een in eigen brein ontworpen ideaal in plaats van den levenden Christus zelven. Zoo iemand zou natuurlijk plaats behooren te maken voor een ander. Maar zoolang zijn eigen consciëntie hem daartoe niet drijft zou hij moeten worden geduld, zij het ook dat een ander naast hem geplaatst werd. Want zoo iemand tot heengaan te dwingen is alleen geoorloofd in een stelsel, krachtens hetwelk men de vrijheid van denken en onderwijzen van *menschelijke* goedkeuring afhankelijk maakt. Zulk eene afhankelijkheid echter is met een oprecht onderzoek van de waarheid niet bestaanbaar.

Zij die de wetenschap beoefenen, moeten zich door niets gebonden weten dan door liefde voor waarheid in het algemeen; allereerst dus door liefde voor *de* waarheid welke is Jezus Christus. Zij behoeven zich niet af te zonderen van andere onderzoekers op het gebied der wetenschap, ook al wandelen dezen niet in het Licht.

Het is op deze gronden, dat ik niet de door de V. U. gekozen en thans weer door Dr. Kuyper verdedigde stelling zou willen onderschrijven, dat het onderwijs aan

eene Universiteit moet staan op den grondslag hetzij van de gereformeerde, hetzij van andere beginselen; evenmin, dat de grondslag van dat onderzoek is te „zoeken in de heilige Schrift zonder eenige nadere bepaling"; maar dat ik zou wenschen dat, zoo mogelijk aan alle Universiteiten, door Christenen leerstoelen voor enkele vakken werden opgericht, in te nemen door hen die belijden: dat de hoogste wetenschap uitgaat van Jezus Christus, den Zoon Gods en den Zoon des Menschen.

Niet de Heilige Theologie, de koningin der wetenschappen;

maar

Jezus Christus, Koning ook op het gebied der wetenschap.

Princeton Theological Seminary Libraries
1 1012 01363 2114